

ODKRILI KIP D'ANNUNZIU

Pohod neofašistov na Reko

V Trstu so 12. septembra odkrili kip Gabriela D'Annunzia, italijanskega pesnika, novinarja in veterana prve svetovne vojne. D'Annunzio je bil tudi nacionalist, rasist in oče italijanskega fašizma. Leta 1919 je s prostovoljnimi legionarji okupiral Reko in razglasil italijansko upravo za Kvarner. Ob 100. obletnici italijanske zasedbe Reke so italijanski neofašisti 12. septembra pripravili pohod na Reko, ki je bil skrbno načrtovan.

STRAN 13

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

Pogled naprej

dr. Tit Turnšek
ZZB NOB Slovenije

Kadar grem na kakšno našo proslavo, kadar se spominjamo bitk, žrtev, zmag, se vedno sprašujem, česa smo se naučili iz naše slavne preteklosti. Kaj nam je storiti za našo prihodnost, za generacije, ki prihajajo za nami?

Dobiček je pomembnejši od ljudi, družbenih odnosov, narave, torej manj za šolstvo, zdravstvo, kulturo in pomoč revnim. Država naj se umakne, skupno lastnino naj razproda. Bogastvo se zato kopiči v rokah nekaj ljudi. Globalno pa neoliberalizem služi predvsem svetovnim korporacijam.

Neoliberalni koancept je v svojem bistvu primitivni darvinizem. Vsiljuje miselnost skrajnega egoizma, ki se skriva pod masko konkurenčnosti in tekmovalnosti. Vsak zase, vsi proti vsem. Če kdo ne zmore skrbeti zase in za svoje otroke, je star, bolan, reven, brez dela, si je pač sam kriv. To je vodilo neoliberalizma, ki potrebuje politično oporo novega fašizma.

Mi smo dediči vrednot, ki so vedno bile globoko zasidrane v slovenskem narodu in so se dokončno oblikovale v našem narodnoosvobodilnem boju. Celotna organizacija ZB se mora še bolj kot do zdaj usmerjati v ljudi in jih mobilizirati za odpravljanje ključnih težav naše družbe. Kaj danes pomenijo vrednote, kot sta solidarnost in tovarištvo? Upreti se moramo komercializaciji šolstva. Šolstvo mora biti državno in brezplačno, dostopno vsem. Kdor hoče imeti svojo zasebno šolo, naj jo ima, toda ne na državne stroške.

Podobno je z zdravstvom. Vse zdravstvene storitve naj bodo dostopne vsem enako, revnim in bogatim. Državne zdravstvene ustanove naj bodo dostopne vsem. Dopolnilno zdravstveno zavarovanje ne more biti dobičkonosen posel zavarovalnic, ki iz tega kujejo dobičke, si delijo dividende. Šolstvo in zdravstvo sta dejavnosti, ki morata služiti ljudem, ne pa ustvarjanju dobičkov.

In kaj je danes svoboda, suverenost? Nekoč je to pomenilo vzeti v roke puške in se bojevati za svobodo, za lastno državo, da bomo na svoji zemlji svoj gospodar.

Danes smo del Evropske unije, ta pa je na razpotju. Prihaja čas, ko bomo morali evropski narodi povedati, kakšno EU potrebujemo in tudi hočemo imeti. Takšne, kot je ta, prav gotovo ne.

Evropa in v njej Slovenija se soočata s pojavi, ki vodijo v postopno ukinjanje demokracije in v vse večjo revščino. Tehnološkim revolucijam so vedno sledile neizogibne družbene spremembe. Zato se bojujemo za več demokracije, za več družbene pravičnosti, za delavsko participacijo pri upravljanju in nadzoru podjetij, za vse oblike zadržanosti. Bojujemo se za več veljave vrednotam, ki so Slovenijo vodile po poti svobode v boljše življenje.

MEDGENERACIJSKI DIALOG

Preboj, film Dejana Baboska

Heroji nastanejo v najtežjih trenutkih

Marec leta 1945. V hudi zimi se je na visokogorsko planoto iz takrat še nemškega obročja umaknila skupina petstotih partizanov, ki jih je v dolinah obkolila 12-tisočglava esesovska divizija okupatorskih vojakov. Komandant Franc Sever - Franta (v filmu ga je upodobil slovenski dramski in filmski igralec Domen Valič) se znajde pred nemogočo nalogo: iz neprepustnega obročja mora rešiti svoje borce. Po celodnevni krvavi bitki se jim v težkih razmerah uspe prebiti skozi obroč na svobodo. To je zgodba o preživelih herojih.

Simona Pirnat Skeledžija

Zgodba filma Preboj je zasnovana po knjigi Past na Menini planini, ki jo je leta 2010 napisal Franc Sever - Franta. Ta partizanski komandant je v bitki na Menini planini s svojim načrtom za preboj rešil življenje skoraj petsto borcev in bork. V filmu spremljamo zdaj 96-letnega Franta, ki piše spomine in se ob tem spominja tistih težkih dni marca leta 1945, ko se je skupaj s soborci znašel v tako nemogočih okoliščinah, sam pa je moral kot komandant, ki takrat še ni imel polnih 22 let, prevzeti odgovornost za njihovo življenje. Na eni strani je partizane pestila huda zima v snegu, mrazu, ob pomanjkanju hrane, vode, opreme, oblačil in streliva, na drugi strani jih je napadal izurjen in vrhunsko opremljen peklenski nemški vojaški stroj, katerega edini namen je bil uničenje vseh partizanov. Bitka na Menini planini velja za epopejo slo-

venskega partizanstva. Ta zgodovinska bitka je primer srčnega boja za svobodno Slovenijo.

Spomenik morali in etiki

Menina planina je spomenik morali in etiki, pogumu in tovarištvu na-

šega narodnoosvobodilnega boja, pravi Franc Sever - Franta. Novica o snemanju filma ga je zelo razveselila, hkrati pa ga žalosti, saj večine od njegovih petstotih borcev, ki so se takrat bojevali za lepši jutri, ni več med živimi. Film Preboj je nastal v sodelovanju filmske pro-

dukcije Narayan production, Zvez združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in Kulturno zgodovinskega društva Triglav. Režiser in scenarist filma je Dejan Baboska, avtor več kot 600 glasbenih spotov za različne pop in rock izvajalce, med katerimi najdemo: Leeloojamais, Trkaja, Bohem, Tinkaro Kovač, Andreja Šifrerja, Guštija, Modrijane, Imset, Špelo Grošelj, Heleno Blagne, Victory, Laro Jankovič, Aniko Horvat, Srečno mladino in mnoge druge. Režiser je zgodaj v mladosti razvil zanimanje za umetnost, se ukvarjal s slikarstvom, glasbo, fotografijo, nato pa se je popolnoma posvetil filmu. V njegovi filmografiji najdemo celovečerna igrana filma Izhod 2013 in Ksana 2017 ter družbeno angažirana filma, kratki igrani film Strah 2016 in igrano-dokumentarni film V imeu resnice 2017. Trenutno razvija tri nove filmske projekte.

Premiera 17. oktobra

Premiera igranega filma Preboj bo 17. oktobra letos. Prihodnje leto pa bo predstavljen tudi dokumentarni film Past na Menini planini, v katerem bodo nastopili še živi borci, ki so bili takrat stari od 16 do 22 let. Poleg Franca Severja - Franta bodo svojo zgodbo predstavili kurir Franc Bera, šifrantka Valerija Skrinjar, radiotelegrafist Rudi Pfeiffer in mitraljezec Jože Strniša. V filmu bodo prikazana visoka moralno-etična načela borcev in slovenskega narodnoosvobodilnega boja.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KOMENTAR

dr. France Križanič

»Trdoživa« gospodarska rast

Gospodarska rast pomeni povečevanje vrednosti novoustvarjenih dobrin. To vrednost statistika prikazuje z bruto domačim produktom (BDP). Po informaciji Statističnega urada Republike Slovenije (če ni drugače navedeno, so podatki v nadaljevanju povzeti po tem viru oziroma po Eurostatu) je bil slovenski BDP v prvi polovici leta 2019, merjeno v evrih, na 5,5 odstotka višji ravni kot pred letom. Če upoštevamo inflacijo (realne vrednosti), se je naša gospodarska rast upočasnila. V prvem četrtletju je bil slovenski BDP realno za 3,3 odstotka, v drugem četrtletju pa za 2,5 odstotka večji kot pred letom.

V prvih šestih mesecih letos skupaj so bili slovenski BDP realno za 3 odstotke, izvoz blaga in storitev za 9 odstotkov, investicije v osnovna sredstva za 8 odstotkov, osebna poraba za 3 odstotke, državna poraba pa za 2 odstotka nad primerljivo lansko ravnilo. V prvem letošnjem polletju se je glede na enako obdobje lani realno najbolj povečala dodana vrednost v gradbeništvu (za 11 odstotkov) ter v trgovini s popravilom vozil, prometu, skladiščenju, turizmu in v predelovalnih dejavnostih (po 4 odstotke).

Kaj se nam obeta? Obseg svetovne trgovine se zmanjšuje. Junija letos je upadel za dober odstotek in bil za toliko manjši tudi od primerljivega lanskega (podatki CPB World Trade Monitor). Anketa med direktorji podjetij v državah evrske skupine kaže, da se njihov gospodarski pesimizem povečuje oziroma da se poslabšujejo njihove ocene naročil in pričakovane prodaje na trgu. Enako velja tudi za Slovenijo.

V drugem četrtletju 2019 je bil BDP v Evropski uniji realno za 1,2 odstotka večji kot pred letom. Glede na prejšnje četrtletje se je realno povečal za 0,2 odstotka, kar pomeni, da je naraščal po 0,8 odstotka na leto. Sklepamo lahko, da se gospodarska rast pri naših najpomembnejših trgovinskih partnerjih sicer nadaljuje, a se pri tem upočasnjuje. Med članicami EU je začel BDP v drugem letošnjem četrtletju upadati v neto izvoznicah, kot sta Nemčija in Švedska, ne pa tudi v državah s podobno gospodarsko strukturo, kot so Nizozemska, Avstrija ali Finska.

Poslabševanje gospodarske dejavnosti oziroma nadaljnje umirjanje gospodarske rasti v EU bosta nekoliko zavrla njena izboljšana konkurenčnost in s tem pričakovana rast izvoznega povpraševanja. Vrednost evra glede na dolar je od avgusta 2018 do avgusta letos upadla za 6 odstotkov, v enakem obdobju so se dolarske cene surovin zmanjšale za 5 odstotkov, dolarske cene surove nafte pa za 20 odstotkov (podatki revije The Economist). Države evrskega območja so imele lani skupaj za 0,5 odstotka BDP javnofinančnega primanjkljaja in ga lahko krepko povečajo ter tako tudi na domačem trgu povrnejo konjunkturo. Koordinirano povečanje javne porabe se je v evrski skupini uspešno izvajalo tudi med gospodarsko krizo leta 2009. Patologija, značilna za ta del sveta, se je začela pozneje. Slovenija jo je s krizo dvojnega dna občutila v letih 2012 in 2013. Pri morebitnem vodenju ekspanzivne fiskalne politike je za našo državo pomembno, da poveča razvojne subvencije podjetjem do ravni, kakršna je bila pred začetkom pasivne politike, ki jo je na področju razvojnih spodbud (z izjemo sofinanciranja nekaterih tujih investicij) vodila Cerarjeva vlada.

V drugem četrtletju letos je bilo pri nas 991.000 delovno aktivnih ljudi in 43.000 ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti). Število delovno aktivnih se je v zadnjem letu povečalo za 7000 ali za slab odstotek, število iskancev zaposlitve pa znižalo za 11 000 ali za 20 odstotkov. V drugem četrtletju letos je bila mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti v Sloveniji 4,2-odstotna, v državah evrskega območja pa 7,6-odstotna.

Slovenija je močna neto izvoznica in s tem svoji velikosti primerno prispeva k stabilnosti evrske skupine. V prvi polovici leta 2019 je bil slovenski izvoz blaga in storitev za 1,8 milijarde evrov večji kot v enakem obdobju lani. Uvoz je presegal za 10 odstotkov. Na tekočem računu plačilne bilance smo imeli 1,3 milijarde evrov presežka (Bilten Banke Slovenije).

Inflacija v Sloveniji narašča. Avgusta letos so bile slovenske cene življenjskih potrebščin že za 2,3 odstotka višje kot pred letom dni, medtem ko se v evrski skupini inflacija umirja in je avgusta dosegla le en odstotek. Ker je naša država del evrske skupine in ima odprt trg, pri nas ni pričakovati trajnejše rasti cen blaga. Drugače je z nekaterimi storitvami, ki spadajo v nemenjalni sektor. Tu je zaradi visokih transportnih stroškov konkurenca omejena, izvajalci pa pretežno domači. Ta del inflacije bo, če ne bo obvladan, sčasoma poslabšal konkurenčnost našega gospodarstva.

Letos se v Sloveniji prihodki in odhodki centralne države, lokalnih skupnosti, pokojninske in zdravstvene blagajne povečujejo, vzeto skupaj pa smo imeli v prvi polovici leta merjeno po plačilih (ne da bi upoštevali vzpostavljene terjatve oziroma obveznosti) proračunski presežek 428 milijonov evrov.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Povedali so

»Na začetku nismo imeli ničesar, ne orožja, ne oblek in ne hrane. Imeli smo ljubezen do domovine. Brez domoljubja ne bi bilo partizanskega boja. Ob koncu vojne smo imeli uniforme, tanke in letala. In še več: imeli smo tovarštvo, rojeno v najtežjih razmerah! Vojske v Sloveniji so se vedno bojevale za tuje interese, partizani pa smo se bojevali na svoji zemlji, zanjo in za naše ljudi. Leta 1941 in tudi leta 1991 smo se bojevali za drugačen svet, za pravičnost. Nihče od nas ni dosegel tega, kar je želel. Zgodovinarji se morajo vprašati o tem. Večkrat vidim velike zgodovinske pozabe. A zgodovina se začne pri meni! Vsaka generacija postavlja novo zgodovino. To je žalostna napaka, ki jo plačuje narod. Tudi naša zgodovina je vrednota in brez nje ne bi bilo tega dne.«

Franc Sever - Franta
partizanski komandant, letalec, pisatelj, gospodarstvenik, častni meščan glavnega mesta Ljubljana 2019

»Za preboj na Menini planini sem izvedel šele leta 2018 na praznovanju 70-letnice Zveze borcev. Impresivna vojna zgodba se me je močno dotaknila, ko pa sem prebral knjigo Past na Menini planini, sem takoj vedel, da želim po tej zgodbi narediti film, saj je film tisti medij, ki se gledalca najbolj čustveno dotakne. Tako bo film predstavil ta edinstveni dogodek naše zgodovine, katere spomin mora ostati živ in ne sme nikoli utoniti v pozabo.«

Dejan Babosek
režiser in scenarist

»Upodobitev partizanskega komandanta Franca Severja-Frante je bila velik izziv, pri čemer sem se veliko naučil. Predvsem sem želel sodelovati v filmu, ki kaže narodni pogum, ponos in vztrajanje v času, ki je najbolj preizkušal človeško dostojanstvo in humanost – v času vojne. Menim, da je za sodobno slovensko kinematografijo pomembno posneti film, ki z neizpodbitnimi dejstvi priča o slovenski slogi, srčnosti, kolektivnem duhu, o boju za preživetje, da se ne predaš, ampak se bojuješ za tisto, v kar verjameš, in za zmago. V takšnih okoliščinah je bila naša domovina takrat osvobodjena. Še toliko bolj je to treba storiti, če je ta zgodba stara več kot 70 let, saj se zgodovina vedno hitreje ponavlja.«

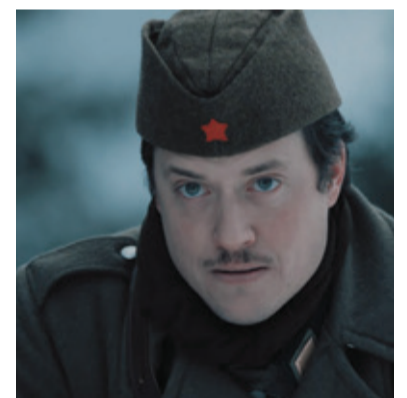
Domen Valič
igralec

»Preboj je film, ki prikazuje borbenost in požrtvovalnost partizanov. Je prikaz vsakodnevnih izzivov, ki jih je morala premagovati partizanska vojska. Film simbolično predstavlja NOB kot celoto, zlasti pa sta vidna čustveni naboj in poudarek vrednot NOB, ki so borcev dajale moč v najtežjih trenutkih. Ključna za moralo je bila partizanska pesem. Želimo, da bi si film ogledalo veliko ljudi, zlasti pa mlajša generacija, saj je njegovo sporočilo namenjeno prav njej.«

Aljaž Verhovnik
generalni sekretar ZB NOB Slovenije

PREBOJ prihaja v slovenske kinematografe!

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije kot producentka Preboja, novega in sploh prvega slovenskega partizanskega filma po osamosvojitvi, obvešča javnost, da bo film na ogled v slovenskih kinematografih (Kolosej, Cineplexx in drugi) od 17. oktobra 2019 dalje!

Združenja borcev se lahko dogovorijo z distributerjem filma za predvajanje filma v domačem kraju. Za ta namen objavljamo kontaktni podatek podjetja FIVIA, ki je odgovorno za distribucijo našega filma. Tako se lahko dogovorite o možnostih predvajanja filma v vašem kraju. Gospa Lucija Petrič je dosegljiva na e-naslovu lucija.petric@cenex.si ali na telefonski številki 031 771 459.

Posebna promocija filma Preboj z ulično predstavo okupacije in osvoboditve Ljubljane bo v soboto, 12. oktobra 2019, ob 11. uri na Prešernovem trgu v Ljubljani.

Iskrena hvala vsem združenjem in podpornikom projekta, ki ste pomagali zbirati donacije za ta projekt. Upamo, da bo ta film videlo čim več ljudi bodisi v kinu bodisi na organizirani projekciji v vašem kraju.

Okupacija in osvoboditev Ljubljane – Ulična predstava Preboj

Sobota 12. oktobra 2019, ob 11. uri na Prešernovem trgu v Ljubljani

KOLUMNA

Jože Poglajen

Rusi prihajajo

Nedavni obisk slovenske državne delegacije na čelu s predsednikom vlade Marjanom Šarcem v Moskvi so »režimski« mediji pospremili bolj kot ne rutinsko. Brez posebnih komentarjev so poročali o vsebini obiska, ki je bil bolj gospodarsko naravnana, kajti kar zadeva politične odnose, so ti menda zelo dobri, bolj pa šepajo posli, čeprav se trgovinska menjava z Rusijo (spet) bliža milijardi evrov. Pričakovano rutinsko, le da v nasprotni smeri, so se odzvali janišisti. Trdili so, da je bil ta obisk sramoten – pri čemer niso navedli nobenega dejstva, ki bi nakazovalo v to smer. Spraševali so se, zakaj je šel Šarec ravno v Rusijo, ne pa v ZDA ali vsaj na Hrvaško in Madžarsko. In potem se mi še čudimo, ker nas celo »naša Melania Trump« nikamor ne povabi, so denimo zapisali v 24-urni tovarni Resnice.

Skratka, tudi ob tem obisku so cmarili nesmiselno in neprebavljivo godljo, katere skupna nit ni zgolj popljudati aktualnega premiera in ljubljanskega župana, ampak tudi ali predvsem manifestirati protirusko razpoloženje. To seveda na naših tleh ni nič novega, toda smiselno utemeljeno je bilo v času stalinističnega pritiska na Jugoslavijo. Pozneje, zlasti še s padcem berlinskega zidu, so razlogi za splošno in še posebej politično protirusko razpoloženje odkorakali na smetišče zgodovine, čeprav v številnih glavah niso bili pozabljeni. Tako še dandanes beremo in poslušamo domnevno znanstvene zgodovinske traktate o tem, kako sta nacizem na eni in na drugi strani komunizem brata dvojčka.

Kronski dokaz za to pa da je leta 1939 podpisani nemško-ruski pakt o nenapadanju, čemur je sledilo razkosanje Poljske. Nekoliko manj ideološko obremenjen pogled na polpreteklo zgodovino nam seveda pokaže, da ni šlo za pakt med dvema ideologijama, ampak za taktično potezo tako Hitlerja kot tudi Stalina. Slednji je že pred tem pakt zavezništva zoper nacistični rajh predlagal zahodnim demokracijam. A ni naletel na razumevanje, čemur je sledil podpis zloglasnega pakta med Molotovom in Ribbentropom. Tudi sicer so številne pomembne odločitve v zgodovini bolj kot ideologija narekovali predvsem pragmatični taktični razlogi. Kot že rečeno, tudi omenjeni pakt – na dan ga navadno privlečejo ob politično precej zlorabljenem dnevu spomina na totalitarizme – ni bil sad ljubezni in bratstva med nacizmom in stalinizmom, ampak si je Hitler na eni strani za nekaj časa zavaroval hrbet ob bliskovitem pohodu Wehrmachta na zahod, Stalin pa je pridobil nekaj časa za okrepitev obrambnih priprav, kajti jasno mu je bilo, da je glavni cilj nacistične ekspanzije Sovjetska zveza. Tudi poznejši razplet druge svetovne vojne kaže na popolnoma zgrešeno tezo, da je šlo v njej za paktiranje med dvema ideologijama. Če bi bilo res tako, potem zakleti antikomunist Churchill nikdar ne bi z obema rokama pograbil vojnega zavezništva s Stalinom, ampak bi napovedal sveto vojno zoper komunizem – kot je to storil ob oktobrski revoluciji. Čeprav je znan po proameriških stališčih, je nedavno celo naš dolgoletni zunanji minister Rupel v Dnevniku spomnil, da je Stalin leta 1952 uradno pozval zahodne zavezničke k združitvi Vzhodne in Zahodne Nemčije, a so tudi to njegovo pobudo zavrnili.

Sporočilo zgodovine torej je, da bi najbrž bilo za EU bolj smiselno z današnjo Rusijo vsestransko sodelovati kot pa jo imeti za zakletega sovraga. Če so bili razlogi za protirusko, bolj natančno rečeno protisovjetsko razpoloženje vsaj deloma upravičeni zaradi vsiljene sovjetske nadvlade v državah vzhodne Evrope in ne nazadnje zaradi grožnje medsebojnega vojaškega spopada – za kar tudi zahodna stran ni čisto nedolžna – so po razpadu Sovjetske zveze in Varšavskega pakta ti odpadli. A Rusi se še vedno dojemajo kot sovražniki EU. Od kod ta trdovratna miselnost, niti ni tako velika skrivnost, če pomislimo na interese strica Toma onstran velike luže, ki mu Nato služi za vse kaj drugega kot za obrambo EU. Še posebno je ta na videz protirusizem nesmiseln ob dejstvu, da je Rusija toliko evropska država, kot so Francija, Nemčija, Italija in druge članice EU. Rusija – če izvzamemo Poljsko, ki pa je v tem okviru posebna zgodba – nikoli ni kazala ozemeljskih pretenzij v Evropi, Rusi so skupaj z evropskimi državami bojevali napoleonske vojne, pa prvo in drugo svetovno vojno. Res se je ta pozneje razvila v hladno ideološko vojno, ki je seveda pustila svoje posledice. Toda od takrat je minilo trideset let. Če je našim zaplankanim desničarjem brcanje v že zdavnaj preminulo truplo komunizma še vedno glavna programska točka, bi vsaj ob bolj razgledanih glav evropskih odločevalcev le pričakovali nekaj več pragmatične pripravljenosti za vzpostavitev sodelovanja EU z Rusijo. Bilo bi v obojestransko korist.

Nekoliko manj ideološko obremenjen pogled na polpreteklo zgodovino nam seveda pokaže, da ni šlo za pakt med dvema ideologijama, ampak za taktično potezo tako Hitlerja kot tudi Stalina.

REPORTAŽA – Gora jurišev, tovarištva, upora

Pod rdečo zvezdo smo se borili za svobodo

dr. Cvetka Hedžet Tóth

Mi bomo morda obležali ob zidu z okrvavljenimi razbitimi lobanjami, tisti pa, ki bodo prišli za nami, bodo pobrali naše kosti in z njimi prebili še tako močan zid.

(Karel Destovnik Kajuh)

Zadnji dan v letošnjem avgustu nas je Graška gora na višini 800 metrov pozdravila v soncu. Okrog nas je vse v prijetni zeleni barvi, še vedno sveže, nič zamolklo utrujajoče, in avto-bus je poln teh, ki spoštujemo boj XIV. divizije in njenih nesmrtnih junakov. V hipu je med nami nekaj domotožju podobnega, kar se oglašča kot vprašanje: Le zakaj ta boj ni bil dan nam, da bi tudi mi bili zvarjeni!

Vendar gora jurišev odgovarja, da ima vsak čas svoje boje in da zdaj tudi mi lahko jurišamo na nebo s stisnjeno pestjo domoljubja, ki postaja jeklena in ki vpije po pravičnosti in svobodi. Te hude boje, ki so divjali pozimi, v strašnem mrazu, je spremljala ljudska pesem, ki je pela, da »rožice ne cveto«. Nebo nad borci je bilo čisto in jasno kot steklo, hribi so bili pokriti s snegom, praprot še vedno otrpla, človeška srca pa so kljub vsemu gorela v občutju domoljubja.

Domovina je klicala in branili so jo. Vojna je vsakogar vrgla iz običajnih tirnic, in ko je marsikaj postalo nepredvidljivo, ni utišala domoljubja, nasprotno, vsak dan bolj se je krepilo.

Tudi nas, ki smo v poznopoletnem času romali k vrhovom gore jurišev, je prevevalo domoljubje in tovarištvo. Med potjo nas spodbujajoče spremlja glas naše vodičke Marije, ki so ji med vojno 8. februarja 1945

Otrpnem in nežno stisnem njeno roko, ki je tolikokrat reševala ranjence, tudi tisto tragično noč na Javorovici. Nadja Kreft poleg mene naredi zgodovinski posnetek. Stisk rok med nama prislunne bitju dveh tovariških src.

domobranci Rupnikovega bataljona usmrtili očeta in marca po izdaji zaklali še mater. Za materin grob še ve ne, ne more k njej s šopkom rož in z ognjem prižgane sveče. Morda rastejo tam, kjer počiva, samo praprot in drevesa, ki ji s svojimi krošnjami pojejo večno uspavanko.

Lepi in spodbudni govori, vsaka izrečena beseda – Matjaž Kmecl, pravosodna ministrica Andreja Katič, dobrodušni župan Bojan Kontič, recitatorji in še kdo – učinkuje kot kamenček, ki ga vržeš v vodo, potem pa se širijo valovi, kot da bodo vse nas preplavili. Ploskamo, pogledi oči žarijo in čutimo te, ki počivajo v večnosti, vse od Bohorja, Paškega Kozjaka, Belih Vod, po vsej Štajerski in Koroški. Srečujem znance in s stiski rok si dopovedujemo, da smo spet vsi naši skupaj v veselju in radosti dneva, ki je

omogočil marsikaj vznemirljivo lepega in tako doživetega, da me bo spremljalo trajno.

Še vedno ganjena zaradi usode Marije, oropane staršev, zagledam partizanko s herojske Menine planine Valerijo Skrinjar Tvrz (roj. 1928). Z objemom se pozdraviva – ta objem pove vse – in komaj čakamo premiero filma Preboj. Legendarni komandant Franc Sever – Franta (roj. 1923) bo tam, skupaj s svojimi partizani. Pet jih je še, tudi Valerija med njimi, in prve posnetke smo že videli. Že berem Valerijine knjige, v katerih opisuje male ljudi z velikimi, tovariškimi srci.

Ko sedim pri mizi, gledam v obraz, ki me spominja na gozdno vilo. Vse lepo, urejeno in s slovesnim mirom na obrazu skoraj brez gub. Čutim, da je v tem pogledu neko sporočilo, nekaj zelo dobronamernega in večnega. Le kaj? Vem, da ne smem spraševati preveč naravnost, raje vse prepustim spontanosti – in

Malči Jakša-Miša (levo) in Cvetka Hedžet Tóth (desno)

glej, kako dobrohotno mi pove, da je edina še živeča partizanka iz četrtega bataljona Cankarjeve brigade, ki je zaradi izdaje tragično končal na Javorovici 16. marca 1944. Otrpnem in nežno stisnem njeno roko, ki je tolikokrat reševala ranjence, tudi tisto tragično noč na Javorovici. Nadja Kreft poleg mene naredi zgodovinski posnetek. Stisk rok med nama prislunne bitju dveh tovariških src. Zdaj vem, da je to partizanka Malči Jakša-Miša (roj. 1922). Glasba je glasna, pojejo, plešejo, in krenem k odru, prosim, da za trenutek prekinejo in mi omogočijo prenesti pozdrav naši partizanki z Javorovice, ki je preživela zato, ker je odšla s četo trinajstih partizanov v izvidnico. Po ozvočenju vsem sporočim, kdo je med nami. Miša vstane, pomaha, sledijo ovacije, ploskanje in trumoma jo prihajajo ljudje pozdravljati – in stiski rok v nedogled. Ko odhajamo na avto-bus, stopa pokončno in brez pomoči, strmim in jo občudujem.

Dan je bil sončen in spremljajo nas žarki, ta prastari simbol pravičnosti že v prvotnih kulturah, in z njimi se gori jurišev zahvaljujemo za gostoljubje. Nadvse prizadevni Mariji smo zelo hvaležni za organizacijo poti do krajev, kjer so potekali boji XIV. divizije. Spet bomo prišli v cvetju, ki ga je priklical »en sam cvet«, tu so plapolajoče, rdeče zvezde in Karel Destovnik Kajuh (1922–1944) nam dopoveduje, da je zvezda »simbol našega časa, življenja, hrepenenja, borb«, in nam preroško sporoča tole: »Mi bomo morda

obležali ob zidu z okrvavljenimi in razbitimi lobanjami, tisti pa, ki bodo pobrali naše kosti, bodo z njimi prebili močan zid, in tako mora biti.«

Oja, še prebijamo in bomo, pa naj Neki Nekdo na severu Evrope še tako teži, da moramo naš upor, naše partizanstvo takó demonizirati in kriminalizirati kot oni tam južno čez Kolpo, pa Oni s severa ne bodo več težil z arbitražo. Hmm! Spet zapoje-mo Pesem XIV. divizije, in to stojte. Domovine ne bomo nikdar več pahnili »v trpljenje in gorje«. Nežne in blage besede, ki jih je nedavno izrekla Malči Jakša-Miša, me bodo trajno spremljale: »Nekdanji sovražnik vse bolj dviguje glavo in sprevača zgodovinska dejstva, da bi prikrl svoje zločine. Brez domačih izdajalcev in domobranske vojske, ki se je borila pod vodstvom esesovskega policijskega polka, tudi pokola na Javorovici ne bi bilo. Žal se tudi politika na to ne odziva dovolj odločno in nas sili v nekakšno spravo. Vsakdo, ki

je doživel to, kar sem jaz doživela samo tu, na Javorovici, se z zločinci ne more ne spraviti, ne pozabiti in še manj odpustiti. Pod rdečo zvezdo smo se borili za svobodo, za enakost in za bolj pravično družbo. Zdaj lahko sami presodite, koliko nam je to uspelo: udarniško smo gradili ceste, tovarne, stanovanja, šole, vrtnice. Danes je to vredno le toliko, za kolikor je to mogoče nekemu kupiti ali prodati in obogateti. Mnogi pozabljajo, da smo mi, partizanska vojska, pripravili temelj za samostojno Slovenijo.« Imamo svojo domovino, imeti domovino pomeni imeti dom, bivati varno v vsakem kotičku, in domovanje je ideal bivanja vsakega človeka med njegovim rojstvom in odhodom v večnost. Tudi ljubezen med dvema človekoma je sredstvo, da si ustvarita eden z drugim takšno lepo, varno domovanje.

Hej, vi, ki toliko čvекate o regionalizaciji, pa ja nimate v ozadju skrajno perverzno zamisli o nekakšni moderni (raz)delitvi Slovenije, po vzoru vsem nam znanega razkosanja med vojno, saj vemo, med koga vse? Kakor koli že: pomnite, da je tu naša domovina, mi smo si jo izborili, nihče nam je ni podaril. Naše domoljubje ni naprodaj, recimo tako, po znižani ceni, kot kakšna tovarna. Tu je naša svoboda, ki nam prav tako ni bila podarjena, ampak je izborna, in klic junakov nedavne dobe, da dajmo z njihovimi kostmi prebijati vse zidove in jurišati na nebo, je trajen. V tem je naše odporništvó – večno in kot jeklena pest ljudstva ne bo nikdar klonilo. Pomnite to!

KOLUMNA

dr. Martin Premk

Sprava in greh

Zadnje tedne smo po krajšem zatišju spet morali poslušati nekaj besedičenja o »spravi«. Dočakali smo celo to, da je sama »mati slovenske sprave« napisala, da se v imenu »sprave« samo še širi-jo sovražnosti. Po več kot tridesetih letih posiljevanja s »spravo« je ta sicer plemenita zamisel zdaj dokončno povožena. Zamisel »sprave« oziroma sožitja med ljudmi se je izrodila predvsem zato, ker se ves čas govori o »spravi med partizani in domobranci«, ne pa o »spravi med ljudmi. O »spravi« med vsemi Slovenci, ki bi morali živeti skupaj v sožitju in strpnosti, neobremenjeni s tem, kaj se je dogajalo med drugo svetovno vojno. Zelo preprosto dejstvo oziroma resnica je, da so se pri nas med drugo vojno eni bojevali proti okupatorju, drugi pa so se skupaj z njim bojevali proti lastnim bratom. Ali uradno, eni pri nas so bili del mednarodnega protifašističnega zavezništva, drugi so bili najprej italijanska, nato pa nemška oborožena sila oziroma policijske enote SS. Kdor se je bojeval na napačni strani, bo v zgodovini za vedno ostal na napačni strani. Tu ne more biti »sprave«, še manj pa enačenja ne glede na to, kaj je nekoga vodilo na napačno stran zgodovine, ne glede na to, s kakšnimi vse izgovori bi danes to želel opravičiti ali spremeniti. Večkrat se od domobrancev sliši, da je bilo treba vzeti orožje od tujca, ker je šlo za »boj proti komunizmu«, boj za vero, samoobrambo pred »komunističnim nasiljem«. Tisti, ki so bili na napačni strani zgodovine, celo del nacističnega morilskega stroja, si drznejše postavljajo »pogoje za spravo«. In to popolnoma bolne pogoje, kot so »vrnitev časti domobranski vojski« (delu SS-policijskih enot!), odstranitev vseh »komunističnih« spomenikov in podobno. Najljubše opravičilo ali izgovor vseh teh, ki so prisegli Hitlerju, je vedno enak, da je šlo za obrambo pred »revolucijo«.

Jasno zgodovinsko dejstvo je, da je bila Komunistična partija Slovenije vodilna sila Osvobodilne fronte in s tem tudi partizanskega boja. Dejstvo je tudi, da so načrtom in mislim komunistov takrat sledile in verjele množice ljudi oziroma večina Slovencev. Boj za svobodo, za pravico, za enakost med ljudmi, boj proti fašizmu so bile takrat in so še danes najčistejše, najsvetlejše in najbolj poštene vrednote, za katere bi si še danes morali prizadevati vsi častni ljudje na svetu. Ker partizanska stran premore svoje plemenite vrednote in svojo čast, se je za vse zločine, ki se dogajajo med vsako vojno, že večkrat opravičila, celo že prevečkrat.

Od domobranske oziroma »desne« strani, ki si prisvaja »spravo«, nismo še dočakali in tudi nikoli ne bomo ne opravičila ne obžalovanja za izdajstvo in vse zločine, ki so jih naredili; za zločine, narejene v imenu nacizma oziroma najbolj zločinske družbene zavesti, kar jih pozna človeštvo. Ali pa za zločine, narejene v imenu vere, saj so belogardisti ubijali ljudi tudi zgolj zato, ker niso bili verni, pa se nihče ne spotika ob »inkvizicijo«. Dejansko je omenjanje »sprave« samo še izgovor za spreobračanje zgodovine, razdvajanje ljudi in širjenje sovraštva, iz katerega se napaja bednejši del naše politike. Ki je bedna v večjem delu, saj »desna« stran politike tako ali tako živi le od napajanja ljudi s sovraštvom ter izkoriščanja nizkotnih strasti in neznanja. »Leva« stran pa v glavnem skrbi le za lastne koristi in se ukvarjanja z obrobni težavami, kot so cene damskih vložkov in zavetišča za izgubljene živali.

Glede druge svetovne vojne oziroma vrednot, ki bi morale bite osnovne vrednote družbe, pa »desna« stran odkrito razpihuje sovraštvo in širi laži, »leva« stran pa ostaja tiho oziroma celo podpira blodnje raznih posameznikov, ki v imenu »sprave« skrbijo le za lastno poveljevanje. Vse skupaj pa v imenu »sprave« ustvarja le novo sovraštvo med ljudmi. Sovraštvu ne more biti podlaga, na kateri bi uspevala sožitje in mir med ljudmi, zato bo res že treba prenehati z vsemi »spravnimi prizadevanji«, s katerimi nas zasipa politika. Naj bodo po desetletjih zastrupljanja tisti, ki svoje pojavljanje v javnosti zaradi lastnega poveljevanja dolgujejo zlorabam zgodovine druge svetovne vojno, končno tiho. Zgodovine se ne da spreminjati, ne sme pa se je pozabiti. Vseh krivic se ne da popraviti, ne sme pa se na krivicah graditi prihodnosti, predvsem pa ne na ustvarjanju novih krivic ali laži. Več kot očitno naši najvišji »predstavniki ljudstva« niti približno niso dovolj zreli, da bi jim bilo jasno, da je razumevanje lastne zgodovine eden od pogojev obstoja in razvoja naroda, sicer ne bi dovolili toliko laži in spreobračanja lastne zgodovine oziroma celo sami pljuvali po lastni zgodovini.

Naj bodo po desetletjih zastrupljanja tisti, ki svoje pojavljanje v javnosti zaradi lastnega poveljevanja dolgujejo zlorabam zgodovine druge svetovne vojno, končno tiho. Zgodovine se ne da spreminjati, ne sme pa se je pozabiti. Vseh krivic se ne da popraviti, ne sme pa se na krivicah graditi prihodnosti.

MEDGENERACIJSKI DIALOG – 76. obletnica osvoboditve taborišča Rab

Skozi trpljenje v svobodo

Ob 76. obletnici osvoboditve italijanskega koncentracijskega taborišča Kampor na otoku Rabu – taboriščniki so ga osvobodili 11. septembra 1943, v njem pa je v letih 1942 in 1943 trpelo približno 15.000 taboriščnikov, predvsem Slovencev, Hrvatov in Judov – je bila v organizaciji Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije, Taboriščnega odbora Rab - Gonars in občine Rab 7. septembra tradicionalna spominska slovesnost. Tokrat je potekala pod geslom Skozi trpljenje v svobodo.

Zbrane, prisotnih je bilo več kot 300 obiskovalcev, med njimi tudi dva preživela taboriščnika, so med drugim nagovorili Herman Janež ml., predsednik taboriščnega odbora Rab - Gonars, župan občine Rab Nikola Grgurić, mag. Matjaž Marko, predstavnik veleposlani-

venec k spomeniku v Kamporju je položila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije (od leve proti desni): Janez Alič, predsednik koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja, Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije, in Herman Janež ml., predsednik Taboriščnega odbora Rab-Gonars.

Svet se mora zavedati, da fašizem in nacizem prinašata takšno gorje, ki si ga v današnjem svobodnem svetu ne znamo predstavljati. Današnji spomin je namenjen vsem žrtvam taborišča, naše sporočilo pa govori živim!

štva Republike Slovenije v Zagrebu, in poslanka Državnega zbora Republike Slovenije Mateja Udovč. Slavnostni govornik je bil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije. Na slovesnosti v spominskem parku v Kamporju so bili tudi domačini z Raba, najvišji predstavniki občine Rab, Primorsko-goranske županije, predstavniki ZZB za vrednote NOB Slovenije in Zveze protifašistov Raba in SABA Hrvaške.

Na prireditvi v spominskem parku v Kamporju se je zbralo več kot 300 ljudi.

Spomin in opomin

Letošnjna slovesnost tako kot vse dosedanje ni bila namenjena samo spominu na težke dni naše skupne preteklosti, ampak je bila tudi most prijateljstva med hrvaškim in slovenskim narodom, most, ki nas združuje v spominu in opominu, da se nasilje, povezano z različnimi ideologijami, ne bi več ponovilo. To je bila tudi osrednja tema govornikov, tako slovenskih kot hrvaških, ki so poudarjali potrebo po ohranjanju zavedanja o skupni protifašistični tradiciji ter da si ob vsem vedenju, poslušanju pričevanj ne moremo predstavljati na eni strani trpljenja vseh, ki jih je vojna doletela na njihovih domovih, pognala v boj, iz-

gnanstvo in begunstvo, v zapore in koncentracijska taborišča, in na drugi strani njihovega poguma in moči.

Predsednik Taboriščnega odbora Rab Herman Janež ml. je v imenu članov odbora izrekel veliko zahvalo tako prebivalcem Raba kot tudi občini Rab, da vsa leta lepo skrbi za pokopališče in da ohranjajo stike s preživeli taboriščniki in njihovimi svojci.

Iskanje sredstev za obnovo parka

Župan občine Rab Nikola Grgurić je poudaril, da prebivalci otoka Raba nikoli ne smejo pozabiti, kaj so doživeli, in da je k spominjanju na trpljenje taboriščnikov treba močnejše pritegniti tudi mlado generacijo prebivalcev Raba. Kot župan si želi, da bi spominski prostor živel vseh 365 dni v letu, da bi obiskovalci pogosteje prihajali na ogled spominskih obeležij ter v miru in tišini poslušali neme priče trpljenja. Obenem je izrazil željo, da bi Slovenija

ga v današnjem svobodnem svetu ne znamo predstavljati. Današnji spomin je namenjen vsem žrtvam taborišča, naše sporočilo pa govori živim! Kdor zgodovinskega spomina ne neguje, se lahko v sedanjosti in prihodnosti sooči s ponavljanjem krutih dejstev preteklosti. Kajti zgodovina se rada ponavlja, in to zlasti če se do nje obnašamo ignorantsko in živimo brez zgodovinskega spomina.« Zgodovinski spomin pa je

Jože Prepeluh, preživeli taboriščnik

lahko tudi spodbuda za sožitje in prijateljstvo med narodi: »Lahko je to prostor, ki bo zblizal odnose med Slovenci in Hrvati; nam dal moči, da bomo z dialogom rešili odprta vprašanja in živeli v sožitju mirne in svobodne Evrope.«

Mednarodni kulturni program

Tako kot so bili govorniki iz Slovenije in Hrvaške, sta se prepletala tudi vodenje in kulturni program prireditve. Za vodenje in recitacije pričevanj preživelih taboriščnikov sta poskrbeli Irena Ivič in Silvana Knok, za glasbeni program pa rabska godba na pihala in trio slovenskih glasbenikov, pevec Tone Habjan, harmonikar Nejc Jemc in klarinetist Zvone Richter. Kulturni program so nastopajoči končali z zavezo mlajši generaciji starejšim, da si bodo prizadevali za vrednote, ki v človeku ohranjajo človeka tudi, ko je težko ostati človek – tovarištvu, sočutju, solidarnosti. Zavezo vrednotam, ki v svetu ohranjajo dostojanstvo – svobodo, mir, enakopravnost, pravičnost.

Po koncu prireditve v Kamporju so se udeleženci ustavili še pri spomeniku, ki spominja na ženski del taborišča Rab, ter tudi tam položili cvetje in sveče in prisluhnili krajšemu kulturnemu programu. Ob spomeniku je prisotnim spregovoril preživeli taboriščnik Jože Prepeluh, ki je 14 mesecev preživel v taborišču.

S. B., foto: Iztok Pipan

OBLETNICA – Uveljavitev pariške mirovne konference

PESMI

»Priključitev Primorske k matični domovini«

Slovenija 15. septembra praznuje kot dan priključitve Primorske k matični domovini. Polnih 72 let je namreč poteklo od uveljavitve pariške mirovne konference, s katero se je večina Primorcev pridružila matičnemu narodu v okviru tedanje jugoslovanske federacije. Osrednja prireditve ob prazniku je 14. septembra potekala v Ajdovščini pod geslom *Iz novih sanj se rodi novi svet, kjer za dobro ljudi se meja ne gradi*. Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik vlade **Marjan Šarec**.

Poudaril je, da je praznik velik dan za Primorsko, saj se spominjamo vrnitve oziroma priključitve

Državni praznik od leta 2005

Praznik vrnitve Primorske k matični domovini je državni praznik od leta 2005, vendar ni dela prost dan. Izmenično ga pripravljajo posamezne primorske občine, saj je državna proslava organizirana le vsakih pet let. Praznik je spomin na uveljavitev pariške mirovne pogodbe 15. septembra 1947, ki je takratni Jugoslaviji prinesla velik del Primorske, Istro južno od Mirne, Reko, Zadar in otoke. S tem se je večina Primorcev, ki so pred tem več kot 20 let trpeli pod fašizmom in od septembra 1943 pod nacistično okupacijo, pridružila matičnemu narodu v okviru tedanje jugoslovanske federacije. Mirovna pogodba je sicer pod Italijo umestila Trst, Benečijo, Rezijo, Gorico in Kanalsko dolino. Tako je zunaj slovenskih meja v Italiji ostalo še 140.000 Slovencev. Dokončno je bila meja med Italijo in Jugoslavijo potrjena z Osimskimi sporazumi, podpisanimi 10. novembra 1975 v italijanskem mestu Osimo.

Primorske. Ob tem pa samo ime praznika ne more spremeniti dejstva, da je Primorska del Slovenije in da Slovenije brez Primorske ni. Šele z vrnitvijo Primorske in tudi Prekmurja, ki je obletnico združitve

dovino. Spomnil je na obdobje po prvi svetovni vojni, ko je bila zarezana ločnica med Slovenci v matični državi in sonarodnjaki, ki so pristali v Italiji. Leta 1922 je sledil tako imenovani pohod na Rim, ko je v

vedelo, da bo nekoč prišla svoboda, so Primorke in Primorci vztrajali, niso obupali. Dolga dolga zgodovina trpljenja pod fašizmom, ki je prerasla v drugo svetovno vojno, je rodila upor. Ta upor in odpor pa

priporili veteranke in veterani leta 1991. In tudi leta 1991 se je boj tu začel prej kot v preostalem delu Slovenije,« je še poudaril. »Tudi v teh trenutkih ste Primorke in Primorci pokazali pogum, srčnost in pripadnost slovenski domovini.«

Dotaknil se je še obdobja po osvoboditvi, ko so se začeli novi, drugačni boji, predvsem na gospodarskem in političnem področju. Takrat je propadlo kar nekaj velikih podjetij, kar ne bi bilo treba. »Tudi to je žal del zgodovine, ampak danes imamo priložnost biti enotni. Bodimo enotni, sodelujmo, ne zapletajmo se v malenkosti! Bolj po-

Primorke in Primorci ste nam največji vzor in največji vzgled, kako se iz velike žalosti in trpljenja na koncu rodi veličastna zmaga in veličastna ljubezen do svoje domovine

membno od imena praznika je to, da nam ne zmanjka enotnosti, poguma in ljubezni do domovine, kajti ljubezen do domovine je naša velika dolžnost,« je še poudaril.

»Primorke in Primorci ste nam največji vzor in največji vzgled, kako se iz velike žalosti in trpljenja na koncu rodi veličastna zmaga in veličastna ljubezen do svoje domovine,« je sklenil misli predsednik vlade in čestital zbranim ob njihovem prazniku.

Zbrane na slovesnosti, prišlo je več kot 4000 obiskovalcev iz Slovenije in zamejstva v Italiji in Avstriji, sta nagovorila tudi ajdovski župan Tadej Beočanin, ki je poudaril, da si je Primorska svobodo izbojevala

Pisarna predsednika Republike Slovenije (Foto: Nik Jevšnik/STA)

sta na koncu priporila to, da je Primorska danes del Slovenije. Nikoli v zgodovini Slovenije in Evrope ni bilo enakega,« je dodal.

Poudaril je še, da so Primorke in Primorci ves čas ostali združeni, in ko je končno zasijala svoboda, ko je bila v Ajdovščini ustanovljena prva slovenska vlada, je bilo treba še nekaj časa počakati do konference, ki je Primorsko priključila matičnemu narodu. Spomnil je tudi, da je žal mnogo Primorcev ostalo zunaj meja svoje domovine. »Tega se danes več ne da spremeniti, lahko le obžalujemo. Pomembno je, da je Primorska danes del samostojne Republike Slovenije, ki so nam jo

sama, in Božo Novak, predsednik ZZB za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava. Med drugim je dejal: »Pred kratkim so poslanci v DZ in svetniki DS živahno razpravljali o tem, ali je Primorska k matični domovini priključena ali vrnjena. Večina Primorcev nas je prepričana, da Primorska ne bi bila priključena ali združena z matično domovino brez partizanskega narodnoosvobodilnega boja v letih 1941 in 1945. In ne pozabimo, da bi se nam Primorcem leta 1947 prav lahko zgodilo, da bi zaradi preštevanj, kupčkanj in špekulacij ostali v Italiji!«

Vir: Urad predsednika vlade, foto: Stanko Gruden/STA

Pozabljeni grobovi

*Ne, kjer križ, miru izvir,
čuva ograjeni mir,
kjer srobot prepleta seč,
tja izobčenec gre leč.*

*Za sečjo tam veter sam
vsem dovolj izkoplje jam,
v tla zapiše rdeča kri,
kje pozabljenec leži.*

*Z gmote v prst zasutih ran
sencam se odmika dan,
kar pa ptic goji nebo,
žalostinke jim pojo.*

*Kjer nekoč bo čez srobot
k seči tja vodila pot,
molk se plazi iz grobov
v usta bratov in sinov.*

*Romar, včasih do neba
lučka v srcu vzplapolala,
če koščeni molk lobanj
temne sence vriše vanj.*

Emil Gabrovšek
(v letih 1942–1944
v Ljubljani)

Pisma, ki jih ni

*Prebiram pisma, ki jih ni –
in ki začetkov nimajo, ne
koncev ne,
ker tam ne štejejo več juter –
gorje se v temi tke.*

*Prav kratke so vrstice,
a dolgi nemi pomišljaji –
pod njimi skriva se utrip srca
in duše mučene vzdihljaji.*

Katka Zupančič
(v Chichagu po okupaciji
Jugoslavije in pred letom
1944)

Iz zapora

*O moja ljuba rodna vas,
predragi mi domači,
v zaporu zdaj ginevam,
ker sem ljubila vas.*

*In tu sem z drugimi ljudmi,
ki ljubijo svobodo.
In isti plamen v nas gori
ob misli na usodo.*

*Pa pravijo nam: vi banditi!
Odgovor naš na to je molk.
In v naš uporni molk zaviti
mi mislimo si svoje misli.*

Dora Trtnik – Zlata
(Slovensko pesništvo
upora – partizanske)

Dan odprtih vrat

V uradu predsednika republike je bil 15. septembra dan odprtih vrat, obiskovalce pa je nagovoril tudi predsednik republike Borut Pahor. Pred Predsedniško palačo je bila postrojena častna straža garde Slovenske vojske. Dnevi odprtih vrat Predsedniške palače, ki na pobudo predsednika Pahorja potekajo od leta 2013, so postali priljubljen način praznovanja in počastitve državnih praznikov za vse generacije. Od tedaj je Predsedniško palačo obiskalo več kot 20.000 obiskovalcev vseh starosti, tudi iz tujine.

s slovenskim narodom praznovalo pred mesecem dni, je Slovenija lahko zaživela kot celota, je dejal Šarec in poudaril, da ima to območje dolgo, burno, težko in žalostno zgo-

Italiji zavladal fašizem. »In ko je fašizem začel svoj pohod, takrat Slovencev seveda ni videl kot narod, ni jim priznaval pravice do obstoja. V najhujših obdobjih fašizma, ko se ni

ZLOČINI OKUPATORJEV – Spominski dan občine Dolenjske Toplice

Talce ustrelili pri farovškem kozolcu

Ob spomeniku v Podhosti je bila 16. avgusta spominska slovesnost ob spominskem dnevu občine Dolenjske Toplice, ki smo jo pripravili v spomin na poboj šestnajstih talcev.

Okupator je 15. avgusta 1942 obkolil Meniško vas, Loško vas in Podhosto, pobral 91 ljudi in jih 16 še isto noč proti jutru ustrelil v Vavti vasi pri farovškem kozolcu ob pokopališču. Stebra tega kozolca s sledovi krogel sta razstavljeni v Dolenjskem muzeju v Novem mestu in v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani. V spomin na ta tragični dogodek so leta 1954 na tem mestu postavili spomenik, ki ga je oblikoval arhitekt Miloš Lapajne. Leta 2012 ga je občina Dolenjske Toplice obnovila, obnovljenega pa je odkril predsednik Republike Slovenije Borut Pahor.

Spomini Albine Turk

Med kulturnim programom na spominskem dnevu je Primož Primec, ki je program povezoval, prebral spomine Albine Turk: »Tisti črni dan je oče sekal drva na dvorišču,« je začela pripovedovati. »Še danes ga vidim oblečenega v karirasto srajco, hlače in brez klobuka. Tak-

rat je na dvorišče prijahal Italijan na konju, prijel očeta za rame in mu ukazal, naj gre pred njim. Z druge strani je prav tako drug Italijan porival pred sabo Medicovega (Črčkovega) strica. Mama je klicala za očetom, naj vzame s seboj vsaj suk-njič in klobuk, pa mu Italijan tega ni dovolil. Veliko mož so polovili in jih

zbrali v baraki, ki je stala približno na tem mestu, kjer je danes spomenik. Kar tam so jih hoteli postreliti. Ker pa so ženske in otroci glasno jokali, so se Italijani premislili, zvezali po dva in dva ujetnika skupaj in jih po Župncah gnali do Barbiča, nato pa po levem bregu Krke naprej. Mama in še nekatere ženske so

šle za možmi in vsaka je možu nekaj nesla. Moja mama je za očetom nesla suknjič, klobuk in nahrbtnik. Prišle so le do Meniške vasi, naprej pa niso smele. Dolgo v noč so ženske prestrašene čakale, kaj bo, in druga drugo tolažile. Zjutraj sem zagledala mamo, ki se je držala za končnico postelje in neusmiljeno jokala. Takrat sem se zavedla, da se je moralo zgoditi nekaj hudega. Ostali smo sirote brez očeta in za nas sta morala skrbeti mama in moj enajstletni brat Tone. Še sam otrok je moral pomagati mami vzdrževati družino.«

V kulturnem programu sta nastopila še MPZ Tonakord in Nuša Derganc. Govornik je bil predsednik OO ZB za vrednote NOB Dolenjske Toplice Avgust Bradač, ki je skupaj s Tilko Bogovič, članico predsedstva ZB za vrednote NOB Slovenije in predsednico ZB za vrednote NOB Novo mesto, ter predsednikom OO ZB za vrednote NOB Straža Andrejem Radeščkom položil venec k spomeniku. Na slovesnosti so bili prisotni tudi člani dolenjsko-belokranjskega odbora Združenja Sever, nosilci praporov in člani Spominske novomeške partizanske čete.

Pohod od Podhoste do Vavte vasi

Ob spomeniku v Podhosti se je zbralo okoli sto ljudi. Po kulturnem programu se jih je približno štirideset odpravilo na pohod. Prvič so se ustavili pred Bučarjevo hišo v Meniški vasi, kjer stoji spominska plošča v zahvalo Bučarjevim, ki so od oktobra 1990 do junija 1991 tajno hranili in varovali oborožitev vojnih enot milice. Pohodniki so s prapori in zastavo prehodili novo traso, in sicer po Župncah do Barbiča, nato pa po levem bregu Krke. Zatem so prispeli do spomenika v Vavti vasi, kjer se jim je pridružila Spominska novomeška partizanska četa. Vse navzoče je pozdravil predsednik Občinskega združenja borcev za vrednote NOB Straža Andrej Radešček, prisotnim pa je spregovoril svetnik Občine Straža Samo Jaklič. Grenak priokus počastitve spominskega dneva občine Dolenjske Toplice je neudeležba izvoljenih predstavnikov občine, saj je praven občinski svet z odlokom določil, da je 16. avgust spominski dan občine in ga je treba zaznamovati.

Helena Miša Kulovec

ZLOČINI OKUPATORJEV – nadaljevanje iz prejšnje številke

Bogomilo so na morišče pripeljali s samokolnico

Brane Virant

Kuratovi so bili Primorci, doma v Šempasu pri Gorici. Leta 1924 so pred fašizmom ilegalno pribežali v Kraljevino Jugoslavijo. Najprej so se nastanili v Ljubljani, nato pa leta 1931 našli stanovanje na Kokrici, v Peručevi hiši. V osemčlanski družini so bili: oče Ciril, mati Marija, hčere Metoda, Bogomila - Olga, Lojzka in Mira ter sinova Franc in Anton kot najmlajši. Neusmiljena vojna vihra je med njimi terjala krut davek, saj so za posledicami izdaj kar trije otroci z življenjem plačali sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju. To sta bili sestri Bogomila s partizanskim imenom Olga, Lojzka in brat Franc. Drugi člani družine razen hčere Metode, ki je že pred vojno odšla v Zagreb, pa so bili izseljeni v taborišče Burghausen na Bavarskem v Nemčiji.

Zgodaj zjutraj 22. februarja 1944 so v stanovanje Kuratovih vdrli kranjski gestapovci in kričali Hande hoch, med seboj pa govorili slovensko, saj so bili vsi razen voznika Slovenci. Med kričanjem in zmerjanjem so zahtevali, da se v desetih minutah pripravijo in opremijo z najnujnejšim, ker bodo izseljeni. Hodili so po stanovanju in pili mleko, ki je bilo na štedilniku, ter si v žepe basali jajca, ki so jih našli. Hčer Lojzko (1922–1944), ki je bila visoko noseča in tik pred poroko, je eden od izmečkov v tujcevi službi močno brcnil v ledja, saj se mu je zdelo, da ni dovolj hitra. Prepeljali so jih v Kranj, kamor so vozili tudi druge trpine, okoli poldneva pa naprej v Goričane, v škofijski dvorec, kjer je bilo zbirno taborišče. Še istega večera je Lojzka rodila mrtvo

Bogomila Kurat - Olga

deklico, njo pa so zaradi krvavitev in močnih bolečin prepeljali v bolnišnico na Golniku, kjer je čez nekaj dni umrla za poškodbami zaradi brce. Druge člane družine, torej očeta Cirila, mamo Marijo, hčer Miro in sina Antona, so 3. avgusta 1944 z vlakom odpeljali na Bavarsko v taborišče Burghausen.

Grad Burghausen, podružnica koncentracijskega taborišča Dachau (osebni arhiv Antona Kurata)

V svojem stanovanju našli domobranskega poveljnika

V taborišču so v človeka nevrednih razmerah životali do začetka maja leta 1945, potem ko so je nemško osebje razbežalo ob novici, da so Rusi v Berlinu. Dovoljenje za odhod jim je dala Nemka, sicer sestra Rdečega križa, ki je edina ostala s taboriščniki. Proti domovini so potovali z vlakom in vmes tudi pešačili, saj so bile proge bombardirane. Na jeniški železniški postaji so jih lepo sprejeli delavci Železarnice, ki so jih nahranili in jim omogočili, da so se umili. Proti Kranju so se odpeljali z vlakom, tam pa jih je postajni načelnik podil s perona in čakalnice, kljub policijski uri. V spremstvu treh Slovencev v nemških uniformah so odšli na Jelenov klanec, kjer so prenočili v zaklonišču. Naslednjega dne so se s konjsko vprego odpeljali na Kokrico in ugotovili, da je v njihovem stanovanju nastanjen Franc Zorman, Pirnatov s Kokrice, komandant domobranske postojanke na Bobovku. Odšli so do hiše očetovega brata Viktorja blizu Gorjančeve žage, kjer so se zadrževali podnevi, zvečer pa so hodili spat na žago, ker so se bali, da jih bodo pobili domobranci, ki so bili kljub kapitulaciji Nemčije še vedno prisotni in sovražno nastrojeni proti rojakom, ki so bili vpeti v boj proti nacifašizmu.

Družina Kurat se je lahko vrnila v svoje popolnoma izropano in prazno stanovanje šele avgusta 1945. Preživeli družinski člani so morali znova začeti iz nič. Ostala pa jim je neutolažljiva žalost in bolečina, da z njimi ni treh njihovih najbližjih, ki so morali umreti zaradi izdaje lastnih rojakov.

OBLETNICA – Janče 2019

Med padlimi tudi narodni heroj Jože Kovačič

Vas Janče in njeni vaščani so po svoji narodni zavednosti znani še iz časa narodnostnih bojev. Ob propagandnem izletu članov nemškega Turnvereina iz Ljubljane 23. maja 1869 so na Jančah izbruhnili krvava Nemcem njihovo zastavo, jo potepali in izletnike nagnali z Janč. Sledilo je krvavo maščevanje avstrijskih oblasti, saj so te na Janče napotile celo orožnike in vojake. V spopadu z njimi je bil ubit Jakob Rode, veliko kmetov pa je bilo obsojenih na zaporne kazni.

Janče in okolica so velik delež prispeli tudi med NOB. Od 18. do 22. maja 1942 so se borci II. grupe odredov tam bojevali s približno 2000 nemškimi policisti in vojaki. V spopadih je bilo ubitih približno 70 Nemcev, prav toliko je bilo ranjenih, padlo pa je tudi enajst borcev NOV, med njimi narodni heroj Jože Kovačič. V spomin na te boje so leta 1977 na vzpetini pri planinskem domu postavili spomenik z verzi pesnika Ceneta Vipotnika. V spomin na te dogodke je 1. junija 2019 kot vsako

leto potekalo tradicionalno srečanje pri Planinskem domu na Jančah. Spominska slovesnost je proslavila 77. obletnico boja II. grupe odredov NOV in POS in 150. obletnico spopada slovenskih kmetov in nemških turnerjev.

V imenu gostiteljev (Združenje borcev za vrednote NOB Lj. Moste - Polje, Združenje borcev za vrednote NOB Litija - Šmartno, Združenje borcev za vrednote NOB, Mestna občina Ljubljana in občina Litija) so udeležence proslave pozdravili Branka Kastelic, Zoran Jankovič in Franci Rokavec. Slavnostni govornik je bil zgodovinar dr. Martin Premk. V priložnostnem kulturnem programu, ki ga je zrežiral Srečko Čož, so sodelovali učenci Osnovne šole Sostro, Podružnice Janče, in Osnovne šole Martina Krpana, mešani pevski zbor Zora Janče, pevec Žiga Lakner in Zoran Cilenšek, pevki Teja Saksida in Teja Nagode, harmonikarja Grega Marn in Anže Zaman ter pihalni orkester iz Litije.

Branka Kastelic

OBLETNICA – Priložnost za uveljavitev Prekmurja kot pokrajine

100. obletnica združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom

V Beltincih so 17. avgusta slovensko zaznamovali 100. obletnico združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom. Premier Marjan Šarec je v govoru dejal, da je to priložnost za uveljavitev Prekmurja kot pokrajine.

»Naša pravica je živeti v miru in sožitju, naša sveta dolžnost pa je si za to prizadevati vsak dan. Slovenije ni brez Prekmurja in Prekmurja ni brez Slovenije,« je med drugim poudaril Šarec in spomnil na zavedne Slovence, zaslužne za priključitev.

»To so bili ljudje, ki jih lahko postavimo ob bok Rudolfu Maistru in Franju Malgaju ter njunim soborcem. Vsak na svoj način so se bojevali, da imamo danes vsaj ta del narodnostnega ozemlja v svoji državi, več ni bilo mogoče – tudi zaradi nespametne politike, ki je bolj zapala drugim kot pa sebi, svojemu narodu in svojim junakom. Politika kimanja in ponižnosti, izhajajoča iz stoletij življenja pod tujo oblastjo, je zamudila priložnost za večjo uveljavitev slovenskega naroda. Sicer pa, ali je danes kaj drugače?

Še vedno imamo politike, ki vidijo v drugih državah samo dobro, v svoji pa samo slabo. Zakaj? Samo zaradi doseganja svojih ciljev s pomočjo drugega,« je dejal Šarec.

Spomnil je na številne preizkušnje, ki so v sto letih zaznamovale Prekmurje, tudi na železno zaveso,

Na pariški mirovni konferenci januarja 1919, po koncu prve svetovne vojne, je bil sprejet sklep, da se Prekmurje 17. avgusta 1919 priključi takratni Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS). Vojska SHS je Prekmurje zasedla 12. avgusta in pet dni pozneje oblast na ljudskem zborovanju v Beltincih predala civilnemu upravitelju Srečku Lajšču.

ki je ločila Slovence na slovenski in madžarski strani, in da imamo šele zdaj v lastni državi možnost ustvarjati zgodovino po svojih željah in hotenjih. »Prekmurje in Slovenija pripadata evropskemu prostoru, kjer narodi sobivajo in soustvarjajo pot gospodarskega, političnega in kulturnega razvoja, temelječega na spoštovanju različnosti in na iskanju skupnih točk. Evropska ideja je

lepa in po temnih obdobjih zgodovine edina, ki lahko prepreči vno- vično gledanje drug drugega skozi daljnogledne in puškine cevi,« je povedal Šarec in dodal, da vsi žal ne mislijo tako. Zato morajo po njegovih besedah v ljudeh prevladovati dobre lastnosti – ljubezen, spošto-

vanje, občutljivost za stiske drugih in pristno domoljubje.

Omenil je še Slovence, ki živijo v Porabju, kot tudi projekte, pomembne za slovensko manjšino na Madžarskem, iskanje potencialnih investitorjev, ki bodo pripomogli k nadaljnjemu razvoju slovenskih podjetij v Porabju, in iskanje pravne podlage, s katero bi lahko tudi finančno podprli vlaganja sloven-

skih podjetij onstran meje. Režiser državne proslave Primož Ekart in scenarist Dušan Šarotar sta predstavila zgodbo o Prekmurju 21. stoletja in obenem zgodbo o povezanosti, ker je bilo Prekmurje od nekdaj izrazito večetnična, večverska, večjezična in večkulturna pokrajina. Slovesnosti so se udeležili številni predstavniki po-

litičnega in družbenega življenja, med njimi predsednik republike Borut Pahor, predsednika državnega zbora in državnega sveta Dejan Židan in Alojz Kovšca pa tudi prvi predsednik samostojne Slovenije Milan Kučan.

Vir: Urad predsednika vlade, foto: Tamino Petelinšek/STA

OBLETNICA

Hladnokrvni miner iz Baške grape

Letos je minilo 75 let od požiga bencina v Postojnski jami. V tem junaškem podvigu v noči z 22. na 23. april 1944 se je izkazal Rudi Bašelj s Koritnice, takrat 26-letni borec diverzantske skupine 31. divizije. Povabilu ZB iz Postojne smo se odzvali tudi prebivalci Baške grape in Bašljevi sorodniki.

Preden se je Rudi novembra 1943 pridružil partizanom, je imel za seboj štiri leta italijanske vojske, kajti tudi Baška grapa je med obema vojnama pripadala Italiji. Ko je ta 8. septembra 1943 razpadla, se je vrnil v domači kraj. Samo tri dni je

ko v svoji Koritnici. Miniral je še na Cerkljanskem, Jelovici, na gorenski progi in po krajih Primorske do Postojne. Prijel se ga je sloves zanesljivega hladnokrvnega minerja z jeklenimi živci.

Kar 37 zahtevnejših akcij je do konca vojne šlo skozi njegove roke, najbolj drzna je bila zagotovo tista v Postojnski jami. Njegova diverzantska skupina, ki jo je ščitil vod Vojkove brigade, je dobila nalogo uničiti glavno skladišče s 700 sodi pogonskega goriva, ki ga je tam skladiščila nemška vojska. V skupini so bili poleg njega še Tadeusz

ta eksplodiral. Zato so se odločili za zažig, ki ga je pogumno izvedel Rudi Bašelj. A ker je, ne da bi vedel, stal v mlaki že razlitnega bencina, ga je zajel strahoten plamen. Med trganjem goreče obleke s sebe je izgubil povezavo s tovariši, ki

Po 48-urnem tavanju v temni jami, med katerim se je komaj ognil nemški patrolji, mu je uspelo najti izhod.

so pred ognjem bežali proti izhodu. Po 48-urnem tavanju v temni jami, med katerim se je komaj ognil nemški patrolji, mu je uspelo najti izhod. Poleg opeklin je staknil še pljučnico in tifus, tako da se je zdravil več kot pol leta.

Krajevna skupnost Grahovo ob Bači je prireditev nadgradila z vključitvijo v program. Na prireditvi v Postojni je Cveto Zgaga, član Društva Baška dediščina, dramatično in doživeto prebral odlomek iz knjige V objemu podzemlja, ki prikazuje Rudija v strašnih trenutkih zažiga in po njem. Knjiga je nastala leta 1960 kot reportažni zapis, v katerega je France Šušteršič strnil dogodke po pripovedi preživelih borcev te akcije in ohranjenih vojaških dokumentih. Pri nastajanju je s svojimi spomini sodeloval tudi Rudi Bašelj. Leta 1972 je knjiga navdihnila režiserja in scenarista Milana Ljubiča, da je v Varšavi v jugoslovansko-poljski koprodukciji posnel film z istim naslovom. Akcijo je pretil v filmsko zgodbo Edini izhod.

Besedilo: Olga Zgaga, foto: arhiv KS Grahovo ob Bači

razmišljal, kako naprej. Sredi novembra se je že boril v okoliških gozdovih in vaseh. Zaradi izkušnje iz italijanske vojske je sodeloval pri rušenju kar treh od sedmih uničenih mostov v Baški grapi in pri napadu na sovražno postojan-

Sadowsky - Tomo (vodja akcije), Srečko Tušar (vodja minerjev), Milan Lipičar in Dušan Štrukelj. Vse sicer ni teklo po načrtih. V zadnjem trenutku so diverzanti namreč spredvideli, da bi Nemci lahko odstranili nastavljeni eksploziv, preden bi

SPOMINI

Pričevanje Mira Zupančiča pretreslo dijake

Pretresljivo pričanje o bolečih izkušnjah iz taborišča Rab, kamor so Mira Zupančiča kot desetletnega otroka skupaj z družino leta 1943 pripeljali iz majhne notranjske vasi, se je dijake prvega in tretjega letnika koprške gimnazije tako dotaknilo, da so si njegovo izkušnjo globoko vtisnili v spomin, hkrati pa so si želeli, da bi dogodku prisostvovali še drugi učenci.

Profesorica Damjana Flego je na pobudo ankaranskega Združenja antifašistov in borcev za ohranjanje tradicij NOB na srečanju dijakov in nekdanjega taboriščnika odprla pot sodoživljanju in sočustvovanju. Zgodovina je spregovorila skozi Mirova obujanja spominov na čas, ki je bil prežet s strahom, lakoto, poniževanjem, celo razčlovečenjem, in s prvimi srečanji s smrtjo. Dogodki in občutja groze so Mira zaznamovali za vedno. Čustvena pripoved, ko je glas za trenutek zastal in se oko ni zarosilo le pripovedovalcu, je bila umeščena v današnji čas z namenom, da se zavemo, kako pomembno je spoštovati ljudi ne glede na versko, rasno ali etično pripadnost, gojiti dobre medsebojne, zlasti prijateljske od-

nose s sosednjimi državami, hkrati pa ceniti partizansko preteklost, ki je zahtevala smeje odločitve in številne žrtve.

Marčevskemu srečanju je prav zaradi izjemnega odziva mladega poslušalstva sledilo drugo srečanje 14. maja, ko so se dijakom pridružili tudi odrasli, med njimi profesorji Gimnazije Koper, člani zgodovinskega krožka Univerze za tretje življenjsko obdobje Koper in člani občinskega Združenja borcev Koper.

Ob koncu so se dijaki Miru toplo zahvalili z gimnazijskim glasilom Maestral ter z zbirom lastnoročno napisanih vtisov in občutij s prvega srečanja.

Treba je zapisati, da je Miro Zupančič na pobudo Darinke Volk, predsednice Združenja Ankanan, svoje izkušnje delil lani v Hrpeljah in letos v Ankananu že ob odprtju razstave risb in pričevanj iz koncentracijskih taborišč na italijanski vzhodni meji (1942–1943) z naslovom Ko je umrl moj oče avtorjev Metke in Borisa M. Gombača ter Daria Mattiussija.

Neda Zorman, Združenje antifašistov in borcev za ohranjanje tradicij NOB Ankanan

V SLIKI IN BESEDI

Planina Kuhinja:

Kljub deževnemu, vetrovnemu in mrzlemu vremenu se je 8. septembra pri koči na planini Kuhinja okrog sto ljudi zbralo na že peti prireditvi v počastitev partizanskih bojev v Krnskem pogorju. Kakor da bi vreme navzoče hotelo opomniti, kako hudo se je bilo bojevati v takem vremenu v teh gorah!

Prireditve so pripravili Združenje za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, KO ZB Kobarid, PD Kobarid, LD Smast. Prisotni so bili praporščaki, pa tudi zamejski župani, predstavniki ANPI Nadiških dolin in ANPI iz Čedadca ter Planinske družine Benečije. Slavnostni govornik je bil Darko Nikolovski, znani raper iz Ljubljane. V govoru je predvsem poudaril, da moramo negovati to, kar so nam priborili dedje in očetje. Še posebno pa je pomembno to prenašati na mlajše rodove, da se take grozote, kot so se zvrstile v pogorju Krna, ne bi več ponovile.

Ker so bili na prireditvi tudi mlajši, je nastopajočim učencem iz Podružnične osnovne šole Smast podaril namizno igro Postani partizan, ki jo je zasnoval sam in igralca popelje v leto 1941, ko se »pridruži« partizanskim enotam.

Na prireditvi so namestniku vojaškega atašeya Ruske federacije v Sloveniji, podpolkovniku Sergeju Baninu, podelili priznanje Janka Premrla -Vojka in plaketo miru Kobariškega muzeja za plodno sodelovanje ter skrb za obiskovanje pomnikov in krajev, kjer so se bojevali ruski vojaki.

Zbranim so predstavili tudi predlog KO ZB Kobarid, da se v bližini planinske kočje postavi spomenik vsem vojakom, ki so se bojevali in umirali tako v prvi kot v drugi svetovni vojni, še posebno zato, ker takega obeležja tukaj ni, spomin na vojake pa kliče po obeležju.

V kulturnem programu so poleg učencev Podružnične šole Smast nastopili tudi učenci Glasbene šole Tolmin, recitatorka in Mešani pevski zbor Justin Kogoj iz Dolenje Trebuše.

Vojko Hobič

Rudno polje:

13. julija je bila na Rudnem polju na Pokljuki slovesnost ob že 34. veteranskem pohodu na Triglav. Pohodniki so tudi letos že več dni pred slovesnostjo krenili na pot iz Ankarana, s Kuma, Cerja, Nanosa in iz Radovljice. Po poklonu dogodkom iz druge svetovne vojne in ob slovenski osamosvojitvi, ko je na Triglavu prav tako zaplapolala slovenska zastava, so pohodniki na

dan prireditve s prapori društev in zastavami ter starim praporom Prešernove brigade prispeli na prizorišče proslave.

Tam so jih pričakali Orkester Slovenske vojske, Partizanski pevski zbor in recitator Lojze Ropret. Zbrane je najprej nagovorila predsednica organizacijskega odbora in predsednica radovljiškega borčevskega združenja Danijela Mandeljc. Med drugim je opozorila, da potvarjanje zgodovine ne vodi nikamor in da je resnica samo ena. Zbrane je pozdravil tudi bohinjski župan Jože Sodja, saj prireditve poteka na območju občine Bohinj.

Slavnostni govornik pa je bil Patrik Zulian iz Doberdoba, ki se je partizanskemu združenju v Italiji pridružil pri svojih 21 letih. Deluje na Goriškem, kot 35-letnik je bil imenovan v vsedravnini odbor Vsedravnega združenja partizanov Italije. Med drugim je govoril o bratstvu in enotnosti v 21. stoletju, ko med državami EU meje kar naenkrat spet rastejo, namesto da jih ne bi bilo. Evropa mora začeti dialog s tretjim svetom, če ne bo sama kmalu postala prav to, je opozoril na pomen sožitja in miru med narodi ter na nevernost pojavov fašizma.

Spominske slovesnosti se je udeležila tudi Angelca Vidic s Koprivnika, ki je leta 1944 sodelovala pri postavitvi zastave na vrhu Triglava v počastitev osvoboditve Beograda, Bogo Tavčar z Bleda pa je udeležencem poslal zapisane spomine na takratni pohod na Triglav. Slovenska trobojnica (brez grba) je na Triglavu plapolala tudi 25. junija 1991, ko je Slovenija postala samostojna država. Tja jo je ponesla skupina 21 gorskih reševalcev z Gorenjskega. **Romana Purkart**

Trzin:

18. maja smo se člani Združenja borcev za vrednote NOB domačega in sosednjih občinskih in krajevnih združenj nekdanjega »domžalskega območja« ter iz Kamnika, Komende, Črnuč in Vodice skupaj z občani zbrali na tradicionalnem srečanju, ki se prekriva s praznovanjem praznika Občine Trzin.

Po pozdravnih besedah predsednika domačega združenja Jožeta Kosmača je občinski svetnik Tone Peršak poudaril, da NOB s takimi srečanji ne bo zdrsnil v pozabo in da taka srečanja pozdravlja.

Slavnostni govornik je bil podpredsednik ZBZ za vrednote NOB Slovenije, akademik dr. Matjaž Kmecl, ki je pohvalil domače združenje, da že toliko

let pripravlja srečanja v spomin na dogodke iz NOB, ko je bilo med žrtvami tudi 30 Trzincev. Taka srečanja naj nas spominjajo in opominjajo na našo zgodovino in bodimo ponosni na naše prednike, ki so izbojevali ne samo svobodo, temveč naš obstanek z jezikom in kulturo. Ob tem je omenil tudi naša velika trzinska rojaka, ljubljanskega župana Ivana Hribarja in dolgo-

letnega urednika Planinskega vestnika, prof. Tineta Orla. Da je srečanje potekalo v slovesnem in prijetnem razpoloženju, so poskrbeli voditelji vseh dosedanjih srečanj Boris Kopitar, tudi kot pevec, poleg njega pa še Godba Mengeš – veterani, MPZ Radomlje, recitatorki OŠ Trzin Kleia Šiška in Živa Potočar ter harmonikarja GŠ Lartko Blaž Klopčič in Matic Jeraj.

Besedilo in foto: Jože Kosmač

Celje:

Zadnja majska nedelja je bila tudi letos v znamenju tradicionalnega pohoda od Starega piskra v Celju do spomenika talcev pod Gozdnikom, kjer je po prihodu več kot 150 pohodnikov potekala tudi spominska slovesnost, ki so se je tako kot pohoda udeležili številni člani veteranskih organizacij (ZB, ZVVS in Sever) ter številni drugi občani iz vseh koncev Spodnje Savinjske doline in tudi od drugod.

Polaganje venca pred spomenik (od leve proti desni): predsednik ZB za ohranjanje vrednot NOB Žalec Marijan Turičnik, župan občine Žalec Janko Kos, legendarni 99-letni Ivo Grobelnik - Ivo, Milena Kos in slavnostni govornik Zvone Dragan.

Pohodniki so se zbrali na dvorišču zapora, kjer jih je pozdravila kustosinja muzeja novejša zgodovine in osvetlila dogajanje med vojno v zaporu. Ob tem so si lahko ogledali še stalno razstavo streljanja talcev v spominski sobi ob dvorišču, kjer so Nemci streljali slovenske rodoljube. Nato so se odpravili na triurno pot iz Celja ob Savinji, preko Kasaz in Porenc pod Gozdnik, kjer so prisostvovali spominski slovesnosti. Glavna organizatorja pohoda in proslave sta bila Združenje borcev za vrednote NOB Žalec in krajevna organizacija NOB Griže. Slovesnost je ob spomeniku počastila častna straža garde Slovenske vojske. Kulturni program so pripravili MePZ Griže pod vodstvom Zdenke Markovič in ob spremljavi harmonikarja Jožeta Škorjanca, učenca Osnovne šole Griže Anej Vodončnik in Glorija Pečnik, Ubrane strune in Olga Markovič.

Zbrane je nagovoril tudi župan občine Žalec Janko Kos in ob tem poudaril pomen spomina na talce in ohranjanja vrednot NOB. Ob tem je poudaril veličino in pogum 99-letnega Ivana Grobelnika, edinega še živečega partizana od šestih, ki so preoblečeni v nemške uniforme v noči s 14. na 15. december 1944 po nemških podatkih iz Starega piskra osvobodili 129 zapornikov. Slavnostni govornik je bil tokrat član Sveta ZBZ za vrednote NOB Slovenije Zvone Dragan.

Besedilo in foto: D. Naraglav

Kamnik:

Združenje borcev za vrednote NOB Kamnik je ob spomeniku pri Titanovi brvi pripravilo slovesnost v spomin na dogodke, ki so se na tem koncu Kamnika zvrstili 27. julija 1941. Na ta dan se je na Kamniškem začel upor proti okupatorju, kamniška skupina aktivistov pa je dobila nalogo, da ponoči zažge vojaško skladišče goriva na Zapricah, minira smodnišnico, pretrga telefonske zveze s Kranjem, blokira vse ceste, ki vodijo v Kamnik, poru-

ši mostova čez Kamniško Bistrico na Perovem in uniči še nekatere druge objekte. Akcija zaradi izdaje ni povsem uspela. Iz zasede sta bila ubita Dominik Miklavčič in Anton Mlakar, ki se ju Kamničani kot prvih žrtev druge

svetovne vojne na Kamniškem vsako leto spomnijo s proslavo ob Titanovi brvi. Zbrane sta nagovorila kamniški podžupan Aleksander Uršič in Dušan Božičnik, predsednik ZBZ NOB Kamnik. Slavnostni govornik je bil polkovnik Miha Butara, častni predsednik Zveze slovenskih častnikov. Butara je med drugim dejal: »Na potuhnjem in sprevržen način, poln manipulacij in zaslepljevanja ljudi, doživljamo oživetev neofašizma in neonacizma ob podpori vedno prisotnega klerofašizma. Na nas je, da to zlo na legitimen način zatremo z vso močjo ne glede na to, kdo stoji za temi zavrženimi dejanji.«

V kulturnem programu sta nastopila moški pevski zbor DKD Solidarnost Kamnik ter recitator in povezovalc Goran Peršin, ki je zbranim povedal, da recitira pesmi iz knjige Zbrano delo Karla Destovnika - Kajuha, ki je ni kupil, ampak rešil pred uničenjem, saj jo je vodstvo Knjižnice Franceta Balantiča iz Kamnika dalo v odpis in uničenje.

J. A., foto: Občina Kamnik

Novo mesto:

Ob letošnjem dnevu upora proti okupatorju je že devetič potekal pohod Novo mesto v žici. Tri organizirane skupine pohodnikov so se s treh krajev v Novem mestu odpravile na pot, ki je nastala leta 2011 in poteka po poteh

okupatorjevega obroča okoli Novega mesta. Glede na slabo vremensko napoved je bilo med pohodniki slišati, da »nas vreme ni izdalo.«

Pohodniki z Drske, Kandije (TPV) in Ločne so na pot krenili po ločenih trasah, vendar so se vse skupine srečale na koncu pohoda v Knjižnici pod krošnjami na Pumpnci, kjer je potekala krajša kulturna slovesnost. Ta je pritegnila tudi tiste, ki se pohoda niso udeležili, so pa želeli slavnostno zaznamovati praznični dan. Skupina pohodnikov z Drske se je sprehodila tudi po prenovljenem Glavnem trgu, kjer so se pri spomeniku nasproti Rotovža spomnili dveh obešenih partizanov, ki sta padla v boju za svobodo. In prav poklon svobodi in spomin na tragične dogodke sta glavna motiva za udeležbo na prijetnem pohodu, na katerem se vsako leto tkejo nova prijateljstva.

Z. in N. Damjanovič, KO ZB NOB Drska

<https://zbdarska.wordpress.com/>

Ocizla:

ŠKT D Zveza Ocizla in občina Hrpelje - Kozina sta 9. junija izpeljala že 19. tradicionalni pohod po Tigrovski spominski krožni poti.

Številne zbrane pohodnike in udeležence sta pozdravila domača županja Saša Likavec Svetelšek in predsednica domačega društva Jana Jurič. Slavnostni govornik je bil tokrat pisatelj, novinar in alpinist Dušan Jelinčič, sin enega od ustanoviteljev organizacije TIGR, Zorka Jelinčiča. Zbrani so se s spoštovanjem spomnili vseh tigrovcev, prvih borcev, ki so se že pred 86 leti bojevali za slovenski jezik, kulturo in domovino, še posebej članov tigrovске skupine iz Ocizle, ki so jo sestavljali Andrej Počkaj, Rudi in Franc Mihalič, Just Bolčič, Ivan Slavec in Ivan Mihalič. Govornik je poudaril, da se je na tleh kamnitih kraških ograd kalil upor, a se danes ponavljajo enaki vzorci kot pred sto leti ob vzniku fašizma. Jelinčič dobro pozna slovensko in italijansko stvarnost, saj je kot zamejec v Italiji na nenehnem prepihu, ta pa ustvarja budnost in pozornost. Nanizal je vsakodnevne dogodke, ki so se v zadnjem tednu pojavljali tako v Italiji kot tudi na slovenskih tleh, ki so polni

sovražnih političnih manevrov. Vsi so se strinjali, da je treba ohranjati ponos in zavedanje o naših vrednotah, saj smo jih dolžni prenašati na mlajše generacije. Svoj govor, ki so ga obiskovalci pospremili z dolgim ploskanjem, je naslovil »Na teh kamnitih ogradah se je kalil upor.«

V kulturnem programu so nastopili pevski zbor Praksa, vaška mladina iz Pulja in kantavtorica Marjetka Popovski. Po proslavi, ki so jo končali s primorsko himno Vstajenje Primorske, so se pohodniki odpravili na približno triurno krožno pot po Tigrovski poti, ki vodi mimo naravnih in kulturnih znamenitosti Ocizle in Beke. Sledilo je druženje ob zvokih harmonikarja Mateja Felicijana.

Besedilo in foto: Olga Knez

Rakitovec:

Ob 75. obletnici zmagovite obrambe slovenskega domoljubja so 23. marca na slovesnosti na Rakitovcu izrazili poklon upornim partizanskim enotam, še posebno 33 padlim borcem Šlandrove in Tomšičeve brigade ter žrtvam požiga vasi Mali in Veliki Rakitovec. Spominsko slovesnost sta pripravila Združenje borcev za vrednote NOB Kamnik in Krajevna organizacija ZB Rakitovec - Pšajnovica.

Prisotne sta pozdravila predsednik KO ZB NOB Rakitovec - Pšajnovica Igor Kanižar in podžupan kamniške občine Aleksander Uršič, ki je med drugim dejal: »Je čas vojne in je čas miru. Pred 75 leti je bil čas vojne. Takrat prisotni na tem območju ob podobni uri na današnji dan verjetno niso pomislili, da se bo čez nekaj ur na tem območju bila huda bitka; da bo še tisti dan tukaj ugasnilo 33

življenj. Pogumni borci so dali svoje življenje za svobodo naroda.« Slavnostni govornik je bil generalni sekretar ZB NOB Slovenije Aljaž Verhovnik. Poudaril je, da ga kot mladega državljan borčevski duh navdaja z energijo, kako se soočiti s prihodnostjo tako v osebni kot v poklicnem življenju. Dodal je, da nekatere še živeče borce rad vpraša, od kod jim pogum, da so šli v partizane – zakaj so šli med tiste, ki so imeli zelo majhne možnosti za zmago? Kaj jih je vodilo? Dobil je odgovor: »Vodilo sta jih zavest in pripadnost domovini. Želeli so si lepše življenje, v katerem ne bo teptanja in maltretiranja ljudi. V katerem bo delo cenjeno in ko si bo posameznik lahko poiskal življenjsko srečo.«

V spremljajočem programu so nastopili Mestna godba Kamnik, Otroški pevski zbor Osnovne šole Šmartno v Tuhinju, kvartet pevcev iz okoliških vasi ter recitator in moderator Tone Ftičar.

Vir: Občina Kamnik, foto: Ladislav Zupančič

Trotov vrh:

Na Trotovem vrhu na Strojni je 14. julija potekala tradicionalna slovesnost, ki jo je pripravila občinska organizacija ZB Ravne na Koroškem (ZB Mežiške doline) na kraju, kjer je 19. marca 1945 divjal spopad med partizansko enoto Koroškega odreda in policijsko-gestapovsko četo iz Dravograda. Okupator je tiste dni prečesaval območje Strojne in Libeliške gore in iskal partizane, ki so okupatorju pri Trotovem vrhu, na pomembnem križišču poti med Dravsko in Mežiško dolino, postavili zasedo. Na partizanski strani sta bili v tem boju dve žrtvi: Alojz Kompan - Žnidaršič, rudar iz Črne na Koroškem, ki je bil smrtno zadet, in Lipej Kolenik iz Pliberka ki je bil težko ranjen in je dočkal konec vojne.

Slovesnost pa je namenjena tudi spominu na trpljenje ljudi, domačinov s Strojne in Libeliške gore med okupacijo. Kot največjo tragedijo tega kraja vedno znova omenjamo Sabodinovo družino z Libeliške gore, ki so jim

dravogradske gestapovci 23. julija 1944 požgali dom, v goreči hiši pa sežgali skoraj vso družino (samo nekajmesečnemu otroku so prizanesli). Seveda smo se spomnili tudi pokončnih ljudi, domačinov, ki so podpirali partizanski boj in partizanom marsikdaj omogočili preživetje. Letos smo posebej predstavili Blaža Mavrela - Pvažna, strojanskega originala, koroškega bukovnika, vse časti vrednega človeka.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil poslanec DZ Jože Lenart, ki se je poglobil v življenje koroškega rojaka Kolenika in poudaril potrebo po nadaljnjem gospodarskem čezmejnem sodelovanju v korist Slovencev na obeh straneh meje. To misel je s svojimi besedami poudaril tudi častni gost slovesnosti, Feliks Wieser iz Slovenske gospodarske zveze iz Celovca, ki je Lipeja Kolenika dobro poznal in bil tudi govornik na njegovem pogrebu. Moški pevski zbor Šentanelški pavri je v kulturnem programu zapel dve Mavrelovi pesmi: Strojanci in Mošt, Jože Prednik, predsednik ravenskih upokojencev, ki je lani izdal svojo pesniško zbirko, pa je pripravil recital predvsem domoljubnih pesmi Blaža Mavrela.

Maksimilijan Večko

Planina:

Na Planini v Podbočju je bilo 14. septembra tradicionalno srečanje Planina – spomin in opomin 1942–1991–2019. Na dogodku so se spomnili ustaškega pokola 34 domačinov in požiga vasi leta 1942 ter zajetja 32 pripadnikov JLA s poveljujočim oficirjem, ki so bežali proti Hrvaški po porazu v bitki v Krakovskem gozdu med osamosvojitveno vojno leta 1991. Vojake je prišla enota takratne milice Uprave za notranje zadeve Krško.

Predsednik vlade Marjan Šarec je v svojem nagovoru spomnil, da se je med drugo svetovno vojno dogajalo marsikaj, tudi izdajstva. »In vedno in povsod velja, da tisti, ki izda svoj narod, svojega človeka, ni vreden, da se imenuje pripadnik lastnega naroda. Nikoli in nikjer v zgodovini izdajalci niso bili cenjeni, niso jih cenili niti okupatorji. Zato je zmotno misliti, da bi v primeru zmage tretjega rajha Slovenija in Slovenci danes obstali.«

Spomnil je, da je druga svetovna vojna prinesla mnogo grozot in da tudi po njej ni bilo vse idealno in pravilno, kot bi si želel narod. »Vendar je danes, ko živimo v drugačnih časih, imamo vsega dovolj in živimo v miru, nemogo-

če in nedopustno to ocenjevati, kajti nikoli ne bomo razumeli tistega časa. Lahko se trudimo in si vsak dan prizadevamo za ohranjanje spomina, kar delamo s takšnimi slovesnostmi, kot je današnja, vendar nikoli ne bomo razumeli.« Poudaril je, da je zgodovina, kakršna koli je bila, naša zgodovina. »Vsa slovenska zgodovina od Rudolfa Maistra, društva TIGR, narodnoosvo-

bodilnega boja do osamosvojitve je naša zgodovina, na katero smo in moramo biti tudi v prihodnje zelo ponosni.«

Spomnil je še, da živimo v lepi državi, ki nam jo zavidajo tudi drugi. »Politika pride in gre, narod in država pa bosta ostala, če bomo pametni in če bomo držali skupaj,« je sklenil misli predsednik vlade.

Vir: Urad predsednika vlade, foto: Anže Malovrh/STA

Puč v Martinj Vrh:

Na Puču v Martinj Vrh pri Potočnikovih sta 31. avgusta potekala dvajseto srečanje in slovesnost v spomin na boj gorenjskih partizanov proti okupatorju in ustanovitvi Škofjeloškega odreda in Gorenjskega vojnega območja septembra 1944. Slavnostni govornik, zgodovinar dr. Martin Premk, je v svojem govoru poudaril, da pozabljamo, kaj je bil nacizem in kaj so nemški okupatorji počeli na slovenskih tleh. Opomnil je na dejstvo, da druga

svetovna vojna za Slovenijo ni bila le boj za svobodo, ampak tudi boj za obstanek naroda in za ustanovitev slovenske države. Predsednik Združenja za vrednote NOB Škofja Loka pa je v svojem nagovoru spomnil, kako odločitev za partizane ni bila preprosta, temveč naporna in nevarna, ter da so to odločitev premnogi plačali s svojim življenjem.

Na slovesnosti je Dora Osterman, članica pokrajinskega sveta ZB za vrednote NOB Gorenjske, podelila plakete Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Zlato plaketo je prejel Viktor Potočnik, srebrno pa Ana Kalan in Bojan Bertonec. Ob tem so na srečanju podelili še zahvale Stanki Bernard, Ljudmili Bernard, Amaliji Šmid in Francki Pintar za pomoč pri delovanju krajevne organizacije. Letošnja slovesnost je bila pomembna tudi zaradi podelitve posebne zahvale Lvu Miklavčiču ob njegovi stoletnici za svojo pomoč in dolgoletno sodelovanje pri organizaciji prireditev na Puču in v Dolnji vasi.

Besedilo: Nataša Gartnar, foto: Bojan Bertonec

Ribniška koča:

Pod sloganom »Ne boste nas, nikoli nas ne boste!« je 24. avgusta ZB NOB Radlje ob Dravi za svoje člane, njihove družinske člane in prijatelje pri Ribniški koči pripravilo prvi partizanski miting.

Kljub slabi vremenski napovedi je organizacijski odbor poskrbel, da je druženje potekalo brez ovir. Že zgodaj zjutraj smo postavili šotor in sceno ter s prijaznim osebjem Ribniške kočice pripravili osrednji prireditveni prostor. Moderator in član KUD Pitoni iz Vuzenice Matjaž Jeznik nas je z udarnim pozdravom Smrt fašizmu – svoboda narodu pripravil na rdečo nit srečanja. Cilj našega mitinga je namreč bil ravno v tem, da zgodovine ne smemo in ne moremo pozabiti.

Uvodni nagovor je imel Matjaž Tomažič, predsednik ZZ NOB Radlje ob Dravi. Med drugim je dejal: »Današnji miting je dokaz, da nas veliko meni, da je treba ohraniti spomin na preteklost. Da se ne smemo sramovati naših prednikov, da moramo biti složni in skupaj tlakovati pot v dostojno življenje naših zanamcev.«

Marijan Križman, podpredsednik Zveze borcev NOB Slovenije, je na kratko povzel zgodovinska dejstva iz NOB na Ribniškem Pohorju ter med drugim v nagovoru poudaril pomen in vlogo naše organizacije in vizijo nadaljnjega delovanja Zveze.

Marija Koletnik - Mojca, podpredsednica Zveze koroških partizanov v Celovcu, nam je slikovito pričarala dogajanje na avstrijskem Koroškem med drugo svetovno vojno in po njej ter nas seznanila z zdajšnjim delovanjem organizacije. V spremljevalnem kulturnem programu smo poslušali partizanske pesmi v izvedbi MPZ Lehen in recitacije, na travniku ob koči pa bila odigrana prava partizanska bitka v izvedbi KUD Pitoni (partizani) in gostov iz Kranja (fašisti). V šotoru je bila na ogled postavljena razstava Zvoneta Stermšnika - Bonča, s katero nam je predstavil medalje, uniforme, zastave, pisno gradivo iz druge svetovne vojne.

Naše druženje smo zaokrožili s pohodom do spomenika na Ribniškem vrhu, ki ga je PD Maribor Matica leta 1961 postavilo v spomin na padle borce planince.

Petra Prohart Tomažič

Ribniška koča:

Bili smo ponosni in počaščeni, da se je 10. avgusta zbralo več kot tristo članov ZB za vrednote NOB Slovenije od Koroške do Primorske in smo tako slavnostno zaznamovali spomin na vse padle borce, ki so dali svoje mlado življenje, in na vse tiste, ki so sodelovali med NOB v letih od 1941 do 1945. Slavnostni govornik, polkovnik in podpredsednik Zveze slovenskih častnikov in dolgoletni načelnik Vojaškega muzeja Slovenske vojske Miran Fišer, je še posebno poudaril zavedno sodelovanje Ribničanov z njeno okolico ter napad Prve pohorske čete. Bila je ustanovljena 30. julija 1941 pri Urbančevi koči in je 11. avgusta 1941 napadla orožniško postajo v Ribnici na Pohorju, pri čemer sta bila ubita vodja orožniške postaje Alfred Pildner in nemški župan Wilhelm Witzmann. Četa ni imela izgub, tudi ni pridobila orožja, akcija pa je imela velik politični in moralni pomen. Nemška policija se je na napad in svojo izgubo ostro odzvala ter naslednji dan v Ribnici z okolico aretirala enajst ljudi. Zaradi te akcije in akcije Revirske čete v Zagorju je nemški okupator 24. in 25. avgusta 1941 v Mariboru ustrelil trinajst zavednih mladih ljudi. Med njimi je bil tudi Edvard Grubelnik in Ribnica je žrtvovala svojega prvega talca. V veliko čast nam je bilo, da so zbrane nagovorili še predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, generalmajor Ladislav Lipič, čla-

nica UO društva TIGR Primorska, tovarišica Bruna Olenik, podžupan občine Ribnica na Pohorju Alojzij Klančnik in poslanec mag. Andrej Rajh.

Za kulturni program so poskrbeli pevci MPZ Stane Sever iz Ribnice na Pohorju z vodjo Barbaro Mrak, učenke Osnovne šole Ribnica na Pohorju, absolutni svetovni prvak v igranju na diatonično harmoniko Anže Krevh in pevka Astrid Videc. Program je že peto leto povezovala naša domačinka Kaja Forneci.

Spet smo poudarili, da o miru, boju in svobodi ne moremo govoriti brez zgodovine. Za Ribnico na Pohorju piše v arhivih, da so v letih 1944 in 1945 tukaj partizani imeli tako rekoč svoj dom. Ni bilo hiše, ki jih ne bi vzela pod streho, jim dala gostoljubja in zavedno delala z obveščevalno službo. Žrtvovala je štiriinštirideset ljudi, od tega šest talcev.

Besedilo in foto: Maksimiljana Ladinec

Svibnik:

Člani KO ZB za vrednote NOB Črnomelj so v sodelovanju z lokostrelskim društvom Paradoks in KS Črnomelj organizirali III. memorial Svibnik 42, ki je potekal 20. avgusta na vadbenem prostoru društva na Svibniku. Memorial je posvečen obletnici požiga vasi Svibnik v času roške ofenzive med drugo svetovno vojno. Takrat je pogorela polovica hiš in gospodarskih poslopjij v vasi. Škodo je utrpelo 13 družin.

Člani društva Paradoks so izvedli tekmovanje v lokostrelstvu ter predstavili delovanje društva in svoje dosežke. Člani ZB za vrednote NOB smo obudili grenke spomine na vojne čase z željo, da se ne bi nikoli ponovili. Na koncu je predsednik ZB za vrednote NOB Črnomelj Jožef Jerman podelil sodelujočim lokostrelcem priznanja in čestital najboljšim trem za dosežene rezultate. Memorial je oblika medgeneracijskega sodelovanja, ko člani ZB za vrednote NOB prenašajo vrednote naše zgodovine na mlajše rodove, ti pa starejšim predstavljajo svoje delo in dosežke na športnem področju.

Cvetka Aupič

Uskovnica:

Na partizanski Uskovnici so 7. septembra članice in člani ZB KO Jesenice s pomočjo ZB KO Bohinj pripravili proslavo v čast in spomin na 75. obletnico ustanovitve Jeseniško-bohinjskega odreda. Predsednik ZB KO Bohinjska Bistrica Ljubo Sušnik je pozdravil vse navzoče, župana občine Bohinj Joža Sodjo, ki je udeležence tudi nagovoril, praporščake in nastopajoče. Poseben pozdrav je namenil še živečima borceva Jeseniško-bohinjskega odreda, Francu Cerkovniku iz Kamenj v Bohinju in Radu Erjavcu iz Lesc (oba na sliki).

Slavnostni govornik Ljubo Sušnik je orisal dogodke od ustanovitve odreda v letu 1944, izvajanje operativnih nalog na določenih sektorjih vse od Podbrda, Podnarta, Bleda, Lesc, Žirovnice do pokljuškega območja, na celotnem desnem bregu reke Save Dolinke do Jesenic in celotne Zgornjesavske doline. Orisal je tudi odredove glavne naloge, med katerimi so bili izvajanje mobilizacije, rušenje komunikacijskih objektov in napadanje sovražnih patrolj, sabotažne akcije ter prehranjevalne akcije za bolnišnice iz zaledne

enote. Odred je obsegal tri bataljone, štabno četo, intendanturo, četo za zveze, odredno bolnico, partizansko stražo, minerske vode pri bataljonih in obveščevalni center. Hitro je rasel, saj je imel na začetku oktobra 1944 že 579 borcev, katerih komandant je bil najprej Franc Jernejc - Milče, pozneje

V SLIKI IN BESEDI

pa Ivan Leban - Janez. Ljubo Sušnik je opisal tudi dogodke 11. novembra 1944, ko so iz Stare Fužine in skozi Bitnje, Jereko, Podjelje in Zajamnike na Uskovnico prišli Nemci s psi, bilo jih je kakšnih 150. Približno 400 mož vojaštva, ki so pripadali neznanim enotam sovražnih vojakov, pa je z Bleda in Rudnega polja prodrlo na Uskovnico. Ves odred se je umaknil na višje ležeče planine, tako da so Nemci Uskovnico našli prazno, zato so kočje, stajne in senike na Uskovnici požgali. V času napada je bilo tam šest partizanov, rešili so se vsi razen Janeza Ražna in planšarja Janeza Oblaka, ki so ga živega vrgli v gorečo stajo.

V kulturnem programu sta sodelovala harmonikar Vid Kokalj s partizanskimi pesmimi in recitator Bojan Dornik Fonzi. Delegacija ZB Jesenice in Bohinja je v spomin na padle borce k spomeniku položila venček. Za vzorno urejenost spomenika se zahvaljujemo dr. Borutu Spacalu in njegovi soprogi. Zanimiva sta bila tudi prikaz fotografij – plakatov borcev odreda in prva zastava omenjenega odreda. Za razstavo sta poskrbela sin prvoga komandanta Aleksander Jernejc in žena Ivica.

Besedilo: Martin Gorišek, foto: Maja Sušnik

Tračka bolnica:

Člani Zveze borcev Ljubno smo 19. maja pripravili 40. pohod k Trački bolnici, kjer je bila spominska slovesnost. Pozdravni nagovor je povedal Paul Orešnik, predsednik borčevske organizacije iz Ljubnega, slavnostni govornik pa je bil Franc Smrtnik iz Kort na Avstrijskem, župan občine Železna Kapla. Poudaril je, da nas druži podobna usoda v zgodovini, in vse pozval, da se upremo fašizmu, ki se spet razrašča kot pred drugo svetovno vojno. Zahvalil se je partizanom, ki so se edini bojevali za pravičen boj, za osvoboditev domovine.

Spregovorila sta tudi podžupan Železne Kaple Gabriel Hribar, ki je vodja Enotne liste na Koroškem, in Feliks Wieser - Biser. Koroški prijatelji so nam dali pesmarice iz leta 1945, ki so jih za nas dali ponatisniti v Ljubljani. Na proslavi smo podelili priznanja našim najzaslužnejšim članom: Jaki Cerarju, Stanku Juvanu, Jaki Kladniku, Martinu Klinerju, Francu Severju - Franti, Jožetu Zakrajšku, preživelemu iz te partizanske bolnice, Bogomiru Strašku, predsedniku KLS Ljubno, Danielu Jagriču, arhitektu, ki je zasnoval spominsko obeležje bolnice, lastnikoma zemljišča Štefki in Milanu Pečniku, županu

Ljubnega Franju Naraločniku in Jožetu Rakunu, predsedniku Zdrženja ZB NOB Zgornje Savinjske doline, ter našim rojakom na Koroškem, Enotni listi – priznanje je prevzel Gabriel Hribar. Po recitacijah in branju odlomkov iz dnevnikov dr. Kukovca (Rožle Steiner, Žan Luc Kramer, Mark Molnar in Simon Koštrun) je partizansko pesem Šivala je deklica zvezdo zapela Karmen Grabant iz Velenja. Prireditev je vodila in povezovala Polona Kramer.

Po proslavi so pohodniki odšli proti Travniku. Na vrhu je bil sneg, v koči pa toplo in prijetno, saj je po okusnem golažu, ki je potešil lačne želodce, iz grl pohodnikov z obeh strani meje zadonela slovenska pesem.

Čeprav je bilo letos manj pohodnikov kot prejšnja leta, smo se člani Zveze borcev Ljubnega zelo potrudili za 40. jubilejni pohod, saj so bili udeležencem poleg druženja vseč proslava, podelitev priznanj, pesmarica s partizanskimi pesmimi, jubilejne rutice in ureditev desetih panojev z dnevniki dr. Kukovca pri bolnici.

Besedilo: Irena Retko, foto: Radenko Tešanovič

Sv. Ot:

Člani KO ZB za vrednote NOB Šempeter - Vrtojba in Bukovica - Volčja Draga so na hribu Sv. Ot, kjer stoji spomenik trem vojnem na Goriškem, in sicer prvi svetovni vojni (soška fronta), drugi svetovni vojni (goriška fronta) in vojni za Slovenijo, 9. septembra ob obletnici goriške fronte pripravili spominsko prireditev.

Slovesnost je bila posvečena spominu na padle borce 1. bataljona Goriške brigade v septembru leta 1943, ki so se uprli nemški zasedbi našega ozemlja po razpadu Italije. Proslavo smo pripravili v sodelovanju z Društvom Veterani vojne za Slovenijo, sekcija Šempeter-Vrtojba, in Civilno zaščito Občine Šempeter-Vrtojbe. Udeležili so se je tudi pohodniki, ki so prišli na Sv. Ot iz okoliških krajev. V kulturnem programu je Pevski zbor Klasje zapel več partizanskih pesmi in na koncu pesem Vstala Primorska. Slavnostni govornik je bil župan občine Bukovica - Volčja Draga Tarik Žigon, ki je osvetlil dogodke ob uporabi partizanov proti premočnemu nemškemu udaru na Goriško. Povezovalka programa Sara Krošelj je v prireditev vpletla izseke iz pripovedi takratnih otrok, ki so doživeli goriško fronto, Karluče Ternovec

Gulin, Tomaža Vuka iz Mirna in Jožka Martelanca iz Šempetra. Tomaž Vuk se spominja: »Že julija 1943 je prišel Jože Vilfan k Tomaževemu očetu Francu v Miren in se z njim pogovarjal o organizaciji partizanstva. Jože Vilfan je sicer bival v bunkerju na Vogrskem. Bil je 9. september 1943, ko se je v Šempetru na zboru zbralo okrog tisoč ljudi, ki so se pomikali proti Gorici, da gredo zasedeno mesto. Približno na sedanjem prehodu meje z Italijo so se ustavili, ker je prišel Jože Vilfan in rekel: »Ne izsiljevati, da ne nastane kakšna nesreča!« Po zboru 9. septembra popoldne je šlo iz Mirna v Opatje selo kakšnih

osem mladih fantov in Tomaž v zbirni center. Zbrali so jih za bataljon od 250 do 300 mladeničev in jih zvečer s tovornjaki prepeljali v Miren, kjer je bila strojarna. Tam je bila vojašnica italijanskih alpinov. Dobil so orožje, ki so ga odmetali italijanski vojaki. Popoldne ga je prišel iskat oče Franc, ki je bil član Narodnega sveta za Primorsko, in Tomaža je odpeljal s seboj na Vogrsko, ker se je Narodni svet ravno tedaj tam sestajal.«

Besedilo: Sara Krošelj, Majda Nemeč, foto: Majda Nemeč

Zadnja seja predsedstva:

V prostorih Zveze borcev za vrednote NOB Slovenije je bila 3. septembra zadnja seja predsedstva ZB, ki jo je vodil predsednik dr. Tit Turnšek. Na seji so med drugim pregledali delo v zadnjih štirih letih, spregovorili o aktualnih vprašanjih s katerimi se trenutno ukvarjajo v tej organizaciji, ki šteje

okoli 40.000 članov, napovedali premiero partizanskega filma Preboj, ki bo 17. oktobra letos in spregovorili o pripravah na volitve novega predsednika, podpredsednikov, članov predsedstva in drugih organov. Volilna seja Zveze (glavni odbor) je bila 25. septembra.

PREDNAROČILO

Ob napovedi filma Preboj v režiji Dejana Baboska priporočamo dokumentarno knjigo Franca Severja - Franta Past na Menini planini, ki bo v prenovljeni izdaji izšla pri Založbi Sophia.

FRANC SEVER - FRANTA

PAST NA MENINI PLANINI

Kako smo prelisičili XIV. SS-divizijo

Galizien na Menini planini

5., prenovljena izdaja, 2019

Prednaročniška akcija velja do 10. oktobra.

Naročila sprejema:

Založba Sophia, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana

tel. št. 01/434 49 35

Založba Sophia, zbirka Previharimo viharje

160 strani, črno-bele fotografije

Redna cena: 15 €

Prednaročniška cena do 10. oktobra: 12 €

IMELI SMO LJUDI

Janko Heberle

(1922–2019)

Bili so težki časi za slovenski narod. Bil je čas odločitev, ali preživeti ali kot narod izginiti. To so bili dnevi upora in poguma. Janko se je odločil, da bo branil svoj narod, njegovo čast. Kot mladoleten fant je leta 1942 odšel v partizane. Bil je borec Gorenjskega odreda, Prešernove brigade, Varnostno-obveščevalne službe IX. korpusa. Bojeval se je po gozdovih Jelovice in Pokljuke. Bojeval se je v Beli krajini, bojeval se je po vsej Sloveniji. Bojeval se je za svobodo in boljše, človeka vrednejše življenje. Bil je med tistimi, ki so v najtežjih časih pokazali pogum in ostali zvesti svojemu narodu. 9. maja zjutraj je vkorakal v Ljubljano. Tudi po vojni ni imel lahkih nalog. Polnih 15 let je deloval v organih za notranje zadeve. Bilo je težko obdobje, obdobje hladne vojne.

Na zahodu so nekdanji zavezniki organizirali kvizinske bande, ki so k nam prihajale še do leta 1952 in pobijale ljudi. Na vzhodu je bil informbiro. Tudi v tem obdobju je Janko branil svojo domovino.

Diplomiral je na FSPN. Potem je odšel v gospodarstvo, bil je eden od vodilnih delavcev v Slovini. Ob njegovem prihodu je bilo tam zaposlenih 242 delavcev, ko se je leta 1982 upokojil, je bilo zaposlenih več kot 5400 delavcev. Slovini je bil poznan po vsej Jugoslaviji, izvažal je tudi na zahtevna zahodna tržišča.

Janko Heberle je ves čas deloval v družbi. Dva mandata je uspešno vodil Samoupravno interesno skupnost za zdravstvo. Takrat se je gradil UKC. Leta 1992 je Janko Heberle postal predsednik Mestnega odbora ZB za vrednote NOB Ljubljana. Več let je bil tudi član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Po letu 1991 smo se ukvarjali s številnimi pritiski in dilemami. Njegova mnenja in stališča so pripomogla, da smo vedno našli prave odgovore, da smo našli pravo pot. Tudi po njegovi zaslugi smo danes številna in upoštevana organizacija civilne družbe.

Janko je ostal zvest vrednotam, ki so se izoblikovale v NOB, in se zavzemal za njihovo dosledno uresničevanje v praksi. Nikoli ni privolil v gnilo kompromise o nekakšni »spravi«. Vedno je zavračal izenačevanje borcev proti okupatorju s kolaboranti.

»Ne moremo dovoliti, da bi šli spet po poti sovraštva in delitve. To zavračam, jaz sem odšel v partizane, da se osvobodimo izpod nacifasizma, boril sem se pod rdečo zvezdo, ki je simbol svobode in pravice,« so bile njegove besede.

Posebno si je prizadeval, da se ohrani edinstven spomenik v Evropi, Pot spominov in tovarštva, ki poteka ob žici okupirane Ljubljane. Za vse zasluge za ohranjanje spomina na slavne dni NOB je dobil nagrado mesta heroj Ljubljane.

Janko je bil med prvimi v vrsti tistih, ki so nam pokazali, kako ljubiti svojo domovino, kako ljubiti svoj narod. Mi odhajamo, toda dela ostajajo kot naša zapuščina in vzor za generacije, ki prihajajo za nami.

Tit Turnšek

Mirko Jerkič

(1928–2019)

Tovariš Mirko Jerkič, generalpodpolkovnik, se je rodil 10. marca 1928 v Dobravljah. Živel je skupaj z očetom, mamo in bratom Brankom. Ko naj bi začel obiskovati prvi razred osnovne šole, ga je oče peljal v Maribor, ker ni želel, da sin obiskuje italijansko osnovno šolo. Tako je osnovno šolo in gimnazijo obiskoval v Mariboru.

Po izbruhu druge svetovne vojne se je Mirko preselil v Vipavo, kjer se je učil za trgovskega pomočnika. Tam se je pridružil naprednemu mladinskemu gibanju. Po kapitulaciji Italije je odšel v partizane. Najprej je bil dodeljen v četo VOS, pozneje pa v 4. bataljon 2. brigade VDV.

Po osvoboditvi je služil kot oficir JLA v različnih enotah KNOJ. Pozneje je končal višjo intendantsko šolo v Beogradu (1960) in šolo ljudske obrambe JLA ter napredoval v generala. Poklicna pot ga je vodila na vodilna mesta intendantskih struktur JLA: v Skopje, Črno goro, Zagreb in nazadnje v Ljubljano. Bil je načelnik intendantskega oddelka vojaške ekonomije, zatem načelnik intendantske uprave Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, inšpektor za zaledje in načelnik uprave za zaledje pri Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo. Leta 1988 se je upokojil kot generalpodpolkovnik.

Mirko Jerkič se je po upokojitvi vrnil na Goriško in se za stalno naselil v Orehovljah pri Mirnu. V tem kraju se je vključil v krajevno organizacijo Zveze borcev NOB Orehovlje in postal eden izmed najaktivnejših članov in sekretar omenjene organizacije. Pred nekaj leti je bil izvoljen za predsednika skupnosti 2. brigade VDV, ki kljub majhnemu številu še živih borcev pripravlja proslave in tovariška srečanja, namenjena obujanju spominov na NOB in še posebno na bojno pot 2. brigade VDV, na kateri je padlo veliko število njenih pogumnih borcev.

Vedno pa je tudi skrbel za družino, za ženo Marinko in otroka Jureta in Alenko. Ponosen je bil na vse vnuke in pravnukinji. Tudi mi smo mu hvaležni za vso skrb za ohranjanje vrednot NOB in za izreden tovariški odnos do članov Zveze borcev. Od tovariša Jerkiča smo se poslovlili 2. avgusta na pokopališču v Orehovljah.

Katjuša Žigon

Matko Kavtičnik - Matija

1924–2019

30. avgusta 2019 smo se v Dravogradu poslovlili od našega člana OO ZB NOB Dravograd Matka Matije Kavtičnika. Rodil se je 10. februarja 1924 v Zavodnju nad Šoštanjem materi Rozaliji in očetu Matiji. Odraščal je v družbi s starejšima bratoma Alojzom in Silvestrom ter mlajšo sestro Mojco. Usoda je hotela, da je zaradi iskanja službe in zaslužka za preživljanje petčlanske družine njegova pot bila vse bližje Koroški, kjer se je oče zaposlil v rudniku Mežica. Osnovno šolo je obiskoval v Podpeci v Heleni, kjer je sodeloval v gledaliških igrah, kar ga je pozneje na njegovi prelepi življenjski poti vseskozi spremljalo. V svojih spominih je zapisal, da je igral v igrah Črna žena, Ko petelinček zapoje in Mizica pogrni se, ki so danes kot igre žal že pozabljene. Po končani osnovni šoli, ki jo je končal na Prevaljah, si je želel študirati, kar pa mu ni bilo omogočeno, saj se je oče v rudniku poškodoval in mu ni mogel plačevati študija. Na Prevaljah se je izučil za kleparja in v Pesjem pri Velenju za vodovodarja. Prvo zaposlitev je našel na Muti. Leta 1944 se je Matija pridružil slovenskim partizanom v NOB. Obdobje med NOB ga je v nadaljevanju njegovo življenjske poti zelo zaznamovalo. Leta 1942 je dobil vpoklic v delovno enoto oz. Arbeitdinst, pozneje je zavrnil sodelovanje v enotah SS in zato je bil poslan v Francijo ter zatem na rusko fronto. Ob vrnitvi domov leta 1944 je stopil v partizanske vrste, bil ranjen, pozneje pa je dobil nalogo organiziranja partizanske bolnišnice. Maja 1945 je sodeloval v končnih bojih na Poljani, v svojem življenjskem opisu pove, da je bil v Črni, kjer je s prevaro razorožil motorizirano kolono okupatorske vojske. Na svoja dejanja v času NOB je bil vselej zelo ponosen.

Po ukinitvi slovenske vojske leta 1946 je moral na madžarsko mejo v Vojvodini in pozneje na šolanje v Moskvo. Po vrnitvi domov leta 1947 se je zaposlil v Žerjavu. V istem letu je spoznal svojo življenjsko sopotnico Irmo, se leta 1949 poročil in si ustvaril družino. Vse znanje, ki ga je pridobil skozi življenje, je koristno uporabil in že leta 1952 na Prevaljah ustanovil podjetje Inštalater.

Matija Kavtičnik je bil prvi in dolgoletni predsednik gospodarskega sveta občine Dravograd in 18 let predsednik društva upokojencev Dravograd kot tudi predsednik OOZB NOB Dravograd. Za svoje delo je prejel številna priznanja in odlikovanja, med drugim tudi zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije in veliko plaketo Zveze društev upokojencev Slovenije. Leta 2015 mu je občina Dravograd podelila naziv častni občan.

Željko Kljajič

VABILA

Proslava v Dobrniču

Proslava, posvečena obletnici prvega kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze (AFŽ), bo **13. oktobra 2019 ob 12. uri** v Dobrniču pri gasilskem domu. Avtobus iz Ljubljane bo s parkirišča Tivoli odpeljal ob 9. uri. Prijavite se lahko na tel. številko 01 432 5241.

Spominska slovesnost v Šentvidu

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana Šentvid vabi krajanje Šentvida, Trate, Podgore, Guncelj, Dvora, Stanežič, Vižmarij in Broda na spominsko slovesnost »Spomin na 75. obletnico ustrelitve talcev«, ki bo **v četrtek, 24. oktobra 2019, ob 17. uri** v Ljudskem domu Šentvid, Prušnikova 99.

Po končani slovesnosti bomo položili cvetje k spomeniku 25 talcev ob Prušnikovi in k drugim spominskim obeležjem našega kraja.

»Samo odšli ste.

Nihče ne umre,
kdor luč svobode narodu prižge!«
(citāt ob vznožju spomenika)

ZB Škofja Loka

V sredo, 30. oktobra 2019, ob 16. uri bo pred Domom ZB Škofja Loka potekala kulturna prireditev v spomin na padle borce in žrtve fašističnega nasilja. V kulturnem programu bodo sodelovali Mestni pihalni orkester Škofja Loka in Sorške kresnice. Program bo vodila Monika Tavčar.

Trije koncerti partizanskih pesmi

Marjetka Popovski in spremljevalna skupina glasbenikov, pevcev in recitatorjev

bosta oktobra pripravili tri koncerte partizanskih pesmi. V Domžalah v Kulturnem domu Franca Bernika bo koncert **23. oktobra 2019 ob 19. uri**, v Mladinskem domu v Vrtojbi 25. oktobra 2019, prav tako ob 19. uri in v Kulturnem domu Hoče-Slivnica 17. oktobra ob 18. uri

PESMI

Dnevi smrti, dnevi groze

*Dnevi smrti, dnevi groze,
puške, ogenj, ogenj, puške
v Mostah, Gabrovcah in Črni,
trikrat v Begunjah in Kokri,
v srcih groza, v srcih strah.*

*Dnevi smrti, dnevi groze
ob obrazu mojem nemem:
živi v ognju so zgoreki
na Gradišču, na Korenem
in v Moravčah...*

*Dnevi smrti, dnevi groze,
puške, ogenj, ogenj, puške
na Golniku in v Goričah,
v Križah, Kovorju, Vodica
in na Hrušici, v Retnjah
in le dan poprej v Brodeh,
v srcih groza, v srcih strah.*

*Mesec julij – mesec groze:
dvakrat dvesto dvajset talcev
smrt pobila je v vaseh,
postrelila ob cestah.*

*Dnevi smrti, dnevi groze
ne stopijo se v solzah.*

Miha Klinar
(Besedilo je nastalo poleti 1942 na Jesenicah)

Naša gora

*Vso dolgo noč me težka tlači mora,
iz srca trudnega izpiti hoče moč;
a mlad mi poje glas vso dolgo noč:
»Pogum! Vsak dan je bolj zelena naša
gora!«*

Oton Župančič
(Na silvestrovo 31. decembra 1943 v Ljubljani)

Granata

*Mrzla si kot smrtne roke,
ko te stavim skrbno v top,
kmalu pa se boš ogrela
in vrnila zob za zob,
Nemcem boš skopala grob.*

*Glas tvoj strašni naj oznani
smrt sovražniku povsod,
da svoboden bo z nami
živel srečno še naš rod.*

Emil Jejčič
(Slovensko pesništvo upora – Partizanske)

REKLI SO

Aljaž Verhovnik

gen. sekretar ZZB NOB Slovenije, na slovesnosti ob 76. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Kampor na otoku Rabu 7. septembra 2019

»Druga svetovna vojna, najhujša grozota vseh časov, je krvavo zasadiła krepplje tudi med slovenski in hrvaški narod. Okupatorji, ki so leta

1941 napadli in zasužnjili slovensko ozemlje, so si to območje najprej razkosali, nato pa začeli izvajati krvočno politiko zoper narodno zavedne Slovence in Hrvatce.

Otok Rab je Italija anektirala že po koncu prve svetovne vojne kot nagrado za vojaško sodelovanje z antanto. Zato je fašistični teror na tem območju sejal grozo in strah že pred začetkom druge svetovne vojne. Koncentracijsko taborišče Kampor, ki so ga fašisti uredili prav tukaj na otoku, je bilo najhujše taborišče za Slovence in Hrvatce s celotnega ozemlja Ljubljanske in Reške pokrajine. Takšna fašistična taborišča so bila urejena po zgledu nemških zloglasnih taborišč. Kdor je bil interniran in je enkrat prestopil žičnato ograjo, je tako rekoč izgubil upanje, da bo še kdaj videl svoj dom in domače. Žal so številni taboriščniki za vedno ostali tukaj. V 14 mesecih delovanja taborišča je fašistični teror občutilo 15.000 popolnoma razčlovečenih ljudi.

Taborišče je začelo nastajati 2. julija 1942, že 27. julija pa je sprejelo prve taboriščnike. Razmere so bile nemogoče. Pestile so jih bolezni, higienskih standardov tako rekoč ni bilo, taboriščniki so se bojevali s hudo lakoto in žejo. Taborišče je bilo ena sama hiralnica, kjer je človek izgubil vse dostojanstvo.

Italijani so pri graditvi taborišča uničevali domačinom poljščine, jih izganjali iz domov in tako na mirmem otroku ustvarili pravi pekel. Prvi transport je julija 1942 prispel iz Ljubljane. Sliši se ironično, vendar taborišče še sploh ni bilo pripravljeno na sprejem, zato so taboriščnike strpali v premajhne in dotrajane šotore, ki niso mogli kljubovati otoškemu vremenu. Taborišče se je hitro polnilo z novimi transporti, v katerih so prevladovali slovenski interniranci.

Marjan Šarec

predsednik vlade RS, na slovesnosti ob 100. obletnici združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom v Beltincih 7. septembra 2019

»Danes zaznamujemo 100. obletnico združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom in nocoj je lep večer. Večer, ko se spominjamo pariške konference leta

1919, ki je omogočila, da je Prekmurje postalo del tedanje kraljevine SHS in s tem tudi Slovenije. Seveda bi bilo napak misliti, da je bila mirovna konferenca sama po sebi naklonjena Slovencem in da ni bilo nobenih naporov. Nasprotno. Če ne bi bilo zavednih Slovencev oziroma Prekmurcev, med katerimi gre vodilno mesto dr. Matiji Slaviču, ob njem pa še dr. Francu Kovačiču ter narodnim buditeljem in domoljubom v Prekmurju: Jožetu Kleklu st., dr. Francu Ivanociju, Jožetu Jeriču, Ivanu Baši, Jožetu Godini in njihovim tovarišem, bi vse zagotovo potekalo drugače in vprašanje je, ali bi danes lahko stali tukaj in praznovali. To so bili ljudje, ki jih lahko postavimo ob bok Rudolfu Maistru in Franju Malgaju ter njunim soborcem. Vsak na svoj način so se bojevali, da imamo danes vsaj ta del narodnostnega ozemlja v svoji državi, več ni bilo mogoče – tudi zaradi nespametne politike, ki je bolj zaupala drugim kot pa sebi, svojemu narodu in svojim junakom. Politika kimanja in ponižnosti, izhajajoča iz stoletij življenja pod tujo oblastjo, je zamudila priložnost za večjo uveljavitev slovenskega naroda. Sicer pa, ali je danes kaj drugače? Še vedno imamo politike, ki vidijo v drugih državah samo dobro, v svoji pa samo slabo. Zakaj? Samo zaradi doseganja svojih ciljev s pomočjo drugega.

Naša pravica je živeti v miru in sožitju, naša sveta dolžnost pa je si za to prizadevati vsak dan. Slovenije ni brez Prekmurja in Prekmurja ni brez Slovenije. Geografsko si na skrajnem robu, ljubo naše Prekmurje, a v naše misli in srca si nam seglo globoko. Bodi za vekomaj del naše najlepše Slovenije, naj te nikoli več ne zagrne temna noč, naj ti vedno sijje sonce!«

mag. Dejan Židan

predsednik Državnega zbora, na spominski slovesnosti ob obletnici partizanskih bojev z italijansko vojsko pri Taborski steni 6. julija 2019

»Vsako leto se zbiramo v teh kočevskih gozdovih pred spominskimi obeležji, ki nas nemo, a vztrajno spominjajo na dejstvo, da je mir temeljno in neprecenljiva vrednota

in da so številni rojaki našo svobodo plačali s svojim življenjem.

Stojimo pri tej grobnici, ki izpričuje zvestobo, odgovornost in ljubezen do domovine. Stojimo pri tej grobnici v spoštovanju do vseh ljudi, ki so se nekoč tu borili in umrli. V čast mi je, da sem lahko z vami, drage tovarišice in tovariši.

Te danes sicer mrzle in gole stene so bile zatočišče slovenske osvobodilne vojske. V jami se je aprila 1942 naselilo poveljstvo 2. čete 3. partizanskega bataljona Ljubo Šerčer, julija pa še poveljstvo Kočevskega odreda. Jamo so precej dobro opremili. Služila je kot shramba za živila, blago in vodo; premnogim pa je dajala edini občutek zavetja pred nevarnostjo napada italijanskih sil. Zagledaš jo namreč šele, ko si le štiri metre pred njo.

Na tem območju je potekala tudi pomembna propagandna dejavnost. Maja 1942 je bila namreč natisnjena prva številka Partizanskega vestnika. Preko štaba v Taborski jami je potekala pomembna komunikacijska vez med glavnima štaboma Slovenije in Hrvaške. To delovanje ter borbe in borci na tem območju so bili kljub svoji maloštevilnosti trn v peti italijanskih fašistov.

24. junij 1942 je ob vzhodu skrival smrt. Neenak, a herojski boj med polkom italijanskih vojakov in trinajstimi borci, ki so tedaj taborili v jami, je trajal 12 ur. Premo je bila očitna. Partizanov je padlo devet. Preostalih je pomagalo le naključje, ko so proti večeru ugotovili, da se jama skozi ozko odprtino nadaljuje v drugo majhno votlino. To je preživelim omogočilo, da so se umaknili in prebrodili noč. Kljub krvavim izgubam je tudi vsem preživelim ta napad dal moč neverjetnih razsežnosti: raje smrt kot nesvoboda!«

Milan Kučan

prvi predsednik Republike Slovenije, na slovesnosti v spomin na tragedijo na Ogenjci 28. julija 2019

»Ogenjca je lahko prisopodoba za celotno medvojno dogajanje na Slovenskem. Nasproti sta si stali dve odločitvi, dve izbiri: odločitev za upor, za svobodo, za boj proti os

vajalcem, ki so razkosali domovino in slovenstvu hoteli vzeti prihodnost, in na drugi strani odločitev za sodelovanje z osvajalcem. To so dejstva. Razlogi in motivi za prvo ali za drugo odločitev so drugotnega pomena in ne morejo služiti kot opravičilo. So dejanja, ki se jih opravičiti ne da.

Med odločitvijo ranjenih partizanov na Ogenjci in ravnanjem njihovega domnevne tovariša ni mogoče potegniti vrednotnega enačaja. Nič, tudi vojna kot presežno zlo z vsemi svojimi strahotami, ki surovo preizkušajo človekov značaj, izdajstva moralno ne more opravičiti.

Slovinci smo v najbolj herojskem obdobju, v katerem smo zaradi upora in boja kot narod obstali, morali plačati veliki davek. To se nam je dogodilo. Pustilo je tudi številne tragične posledice, ki jih nosimo vse do današnjih dni in bremenijo življenje celo najmlajših generacij. Kot zrel narod bi morali to preteklost končno vzeti nase kot svojo in jo sprejeti kot del naše skupne preteklosti, se spraviti z njo.

Spraviti se s preteklostjo seveda ne pomeni enakega vrednotenja vsega, kar se je v njej dogajalo. Ne more biti vseeno, kaj bomo Slovenci v svoj zgodovinski spomin vklesali kot vrednoto. Kolaboracija, sodelovanje z okupatorjem in sovražnikom ne morejo biti vrednota.

Če bomo končno premogli moči, da naredimo ta zahtevni korak, potem bo tudi dostikrat izrečeno obžalovanje, da je brat dvignil roko nad brata, dobilo svojo pravo vsebino, v katerem ne bo vrednotnega relativiziranja dejanj enega ali drugega z mislijo na njihove različne motive. Takrat bo svojo vrednotno vsebino in smisel dobil tudi spomenik na Kongresnem trgu v Ljubljani. Spomeniki, ki so bili žrtve nedavne mazaške akcije, pa bodo postali pomnik in opomnik nekega odmaknjene časa naše preteklosti. In nič več.«

dr. Matjaž Kmecl

podpredsednik ZZB NOB Slovenije, na 33. spominskem srečanju borcev, planincev in veteranov na Graški gori – gori jurišev 31. avgusta 2019

»Zame sta dve mesti najlepši, poleg Ljubljane tudi Velenje. Obema je tudi skupno ponosno uporištvilo! Saj se je tu, v tej dolini, začel narodnoosvobodilni upor že zgodaj leta 1941; Šoštanj je bil sploh naše prvo osvobojevano mesto, pa čeprav samo za en dan. V tej dolini je zrasel eden najodličnejših partizanskih poetov, Kajuh, tu ga je še ne 22-letnega zemlja spet vzela vase, ubitega iz kolaborantske puške; dopoldne si je bilo mogoče ogledati, kje je stal prvi »partizanski sanitetni objekt«, »Izakova bolnica«, nedaleč od tod, v Cerkovcah. Itd. itd. Upor proti smrtnemu sovražniku se med Slovenci pač ni začel šele po seji odbora OF 26./27. aprila v Ljubljani; spontano in ne da bi kdo posebej zapovedal slovenskim ljudem, se je začel na vsem slovenskem ozemlju, med prvimi tudi tu, v tej dolini. – Veliki marš XIV. divizije – tudi čez Graško goro – pa sploh velja za prvo veliko vojaško akcijo v Hitlerjevem rajhu. – Slovenski ljudje so poznali in poznajo svojega zgodovinskega sovražnika. Vsi vemo, kako je Hitler priletel že prve dni zmage nad Kraljevino Jugoslavijo v Maribor naročit, da je treba to deželo dokončno napraviti nemško; vemo tudi, kaj je potem sledilo: množičen izgon vseh »nevernih« Slovencev – čez 30.000 – in streljanje vseh preostalih, četudi najbolj nedolžnih – kot talcev. Velenjski zgodovinar Milan Ževart je zbral podatke in poslovlina pisma 1600 štajerskih talcev – naj jih vsaj malo kdaj pogledajo vsi tisti anonimni politiki in njihovi pobalinski pedeli, ki danes pljuvajo po njih in se na njihovih grobovih gredo »demokracijo!« To je 1600 človeško več kot tragičnih zgodbi! – Ali pa naj jih berejo tisti pleskarski packači, ki na skrivaj – skrivajo se zato, ker vedo, da gre za gnusobo – mažejo spomenike epsko junaki generaciji Slovencev!

Jaz, in prepričan sem, da skoraj vi vsi, smo ponosni nanje! Pa ne samo mi, vsaj 40.000 članov današnje borčevske organizacije!«

JUBILEJI

100 let Iva Miklavčiča

Ivo (Janez) Miklavčič se je rodil 20. avgusta 1919 v Cerkljah na Gorenjskem v obrtniški družini kot prvorojenec Ivana iz Selc v Selški dolini in Emilije iz vasi Brestje v Goriških brdih. Imel je še sestro Emilijo (Mili) in mlajšo sestro Vido. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju. Bil je priden in nadarjen učenec. Takratni upravitelj osnovne šole v Cerkljah Josip Lapanje mu je po končani osnovni šoli predlagal, naj izkoristi priložnost šolanja v kraljevi gimnaziji v Beogradu. Ivo te priložnosti ni izkoristil, ker je raje izpolnil tiho željo svojega očeta Ivana, ki je bil obrtnik sedlarske stroke. Vpisal se je v Obrtno šolo v Kranju in jo obiskoval od 1. julija 1933 do 1. januarja 1937, ko je šolanje končal. V tem času je opravil vajeniško dobo sedlarske, jermenske in torbarske stroke in pozneje je opravil še mojstrski izpit.

Pomagal je v delavnici svojega očeta. Spoznaval je ljudi, ki so prihajali v delavnico. Hodil je po poteh

Selške doline in Škofje Loke z okolico ter navezoval stike z ljudmi, kar mu je pozneje prišlo prav.

Prišel je čas vojnih grozot. Začela se je druga svetovna vojna, ko je bil Ivo v Kumanovem v Makedoniji na služenju vojaškega roka v stari jugoslovanski vojski. Vojake, med njimi tudi njega, so premestili v Kosovsko Mitrovico. S transportom Rdečega križa se je preko ljubljanskega območja vrnil v Cerklje. Po nalogu nemškega urada za delo je leta 1944 začel delati v sedlarski delavnici v Celovcu. Ko pa je dobil vojaški poziv za nemško vojsko, je pobegnil in se v Selški dolini vključil v narodnoosvobodilni boj. Šel je v partizane. Kot komandant čete Prešernove brigade je 1. in 2. maja sodeloval pri osvoboditvi Gorice.

Po vojni je Ivo ob delu obiskoval Srednjo ekonomsko šolo v Kranju. 30. aprila 1949 se je poročil s Slavko Fajfar iz Otoč pri Podnartu. Stanovala sta v Kranju. Rodili so se jima trije sinovi. Kljub dokaj veliki

družini Ivo žilica ni dala miru in je še naprej deloval na družbenopolitičnem področju. Delal je v različnih gospodarskih dejavnostih. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Po upokojitvi leta 1981 je sodeloval v borčevski organizaciji v domicilnem odboru VII. SNOUB France Prešeren, pri Partizanskih smučinah CERKNO 45, kjer je častni član odbora, prav tako je častni član odbora Spominski pohod na Triglav. Tekmoval je tudi na smučarskih tekmah Partizanske smučar

ne Cerknju. Pri 80 letih se je udeležil spominskega pohoda s Pokljuke na Triglav. Pri 92 letih je po planinski poti prišel iz Šmartnega na Šmarno goro in pri 93 iz Preddvora na Jakoba.

Od 23. marca 2015 Ivo živi v Domu upokojencev v Kranju, kjer sodeluje v raznih animacijskih programih. Z vsakodnevnimi sprehodi in s srečanji z znanci ohranja vitalnost in stik s Kranjem, s katerim je tako tesno povezan.

S.B.

SVOBODNA
BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezični pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

SPOROČILA – Seja sveta Zveze borcev

Sodobni fašizem

Zadnja, 16. seja Sveta ZB v tem mandatu je bila sklicana na temo Sodobni fašizem. Oblike in smotri. Uvodni predavatelj je bil dr. Tomaž Mastnak, ugledni slovenski mislec, sociolog, ki že nekaj let predava v ZDA.

V ZB se poglobljeno ukvarjamo z vprašanji oživljanja stanja duha slovenske nacije iz časov OF in NOB. Pomemben del naporov tako vodstva ZB kot članov na terenu je posvečen skrbi za ohranjanje zgodovinskega spomina, pomnikov, v promociji domoljubja tudi v sodobnih razmerah. Priče smo intenzivnim dolgoročnim naporom domače in tuje politične desnice, da bi se slovenska zgodovina na novo napisala; da bi nekdanji izdajalci postali junaki, rešnični junaki pa so vse bolj izpostavljeni blatenju. Soočanje s temi pojavi ne more biti dovolj učinkovito, če ne zajema tudi razkrivanja in ukvarjanja z vzroki teh pojavov.

Katere so tiste sile, ki danes sprožajo vojne in sovraštvo? Pa nenaravno velike razlike v dohodkih in premoženju, uničevalen odnos do družbenega in naravnega okolja? Mastnakovi glavni tematski sklopi so bili:

- Na proslavo 80. obletnice začetka druge svetovne vojne so bile povabljeni nekdanje sile osi, ne pa Rusija. Ne gre zgolj za izkrivljanje zgodovine, ampak za reinterpretacijo vojne – na drugo svetovno vojno se ne gleda več kot na vojno proti fašizmu. Vojne proti fašizmu je uradno konec!
- Konec vojne proti fašizmu je skladen z zahodno politiko po koncu prve hladne vojne (1945–1991).

- Uradna zgodovina EU uveljavlja zgodovinski revizionizem, to pa pomeni rehabilitacijo fašizma.

- Pojavlja se enačenje fašizma s komunizmom, nacistične Nemčije s Sovjetsko zvezo.

- V EU so si za takšno uradno zgodovino najbolj prizadevali vzhodnoevropski protikomunisti, intelektualno osnovo pa so razvili na vrhuncu hladne vojne; substanca te revizije je nastala že pri začetniku neoliberalizma von Misesu.

- ZDA in EU iz političnih razlogov tolerirajo in podpirajo nacifašistične pojave in skupine.

- Ukrajina: prvič po drugi svetovni vojni je Zahod javno podprl nacistične skupine (neformalno je še takoj po koncu druge svetovne vojne Kennan mobiliziral Vlasovo vojsko ipd. za teroristično vojno proti komunizmu).

- Nacistične manifestacije v baltskih državah.

- Oboroževanje in vojaško urjenje ukrajinskih nacistov je sestavni del agresije zveze NATO proti Rusiji.

- Če želimo razumeti grožnjo, ki jo fašizem predstavlja danes, moramo dojeti fašizem kot nekaj, kar je zraslo prav v tako imenovani zahodni civilizaciji oziroma iz nje, ter zavrniti enačenje ali zблиževanje fašizma in komunizma ali socializma.

- Neoliberalizem nastane, ko liberalizem v boju proti komunizmu kot alternativni političnoekonomski ureditvi sprejme fašizem.

- Ta temeljna povezava med neoliberalizmom in fašizmom ni bila nikdar razgrajena, bila je kvečjemu »poza-

bljena«. Igrala je vlogo v poznejši zgodovini in jo še vedno igra. Ta vloga je postala očitnejša, ko je neoliberalizem po drugi svetovni vojni postal prevladujoča oblika liberalizma.

- Fašizem in neoliberalizem sta sovražna do organiziranja interesov delovnih množic. Fašizem je razbil in zatrl delavsko organiziranost; neoliberalizem je njegov dedič.

- Fašizem in neoliberalizem nasprotujeta konstitutivni vlogi državljanov pri oblikovanju oblasti in urejanju skupnih zadev.

- Fašizem je razgradil mehanizme političnega predstavnštva; neoliberalizem je njegov dedič. Fašizem in neoliberalizem sta v temelju protidemokratska.

- Fašizem in neoliberalizem nasprotujeta vladavini zakonov, razgrajujeta zakonsko zaščito državljanov in njihovih interesov ter uveljavljata neposredno oblast velikih ekonomskih centrov moči nad posameznikom in skupnostmi.

- Fašizem in neoliberalizem sta sovražna državi kot javni oblasti (od države ohranjata represivni aparat, ki deluje v interesu korporacijskih zasebnih interesov) in nacionalni suverenosti. Oba sta ekspanzionistična in imperialistična.

- Grožnja fašizma danes izvira iz liberalističnih centrov moči, ki se trudijo ohranjati – in celo razširjati – nevzdržen političnoekonomski sistem. Na začetku je neoliberalizem podprl fašizem; zdaj, pri koncu te zgodbe, vse bolj fašizem in fašizacija podpirata neoliberalizem.

mag. Blaž Kavčič

Pohod neofašistov na Reko

V Trstu so 12. septembra odkrili kip Gabriela D'Annunzia, italijanskega pesnika, novinarja in veterana prve svetovne vojne. D'Annunzio je bil tudi nacionalist, rasist in oče italijanskega fašizma. Leta 1919 je s prostovoljnimi legionarji okupiral Reko in razglasil italijansko upravo za Kvarner.

Na tržaškega župana Roberta Di-piazza zaradi postavitve kipa letijo številne kritike, češ da se spogleduje s fašizmom. Ob razkritju kipa so sicer protestirali tudi protifašisti, a je dogodek zaradi poostrenih varnostnih ukrepov minil brez incidentov. Kot so sporočile tamkajšnje oblasti, so kip Gabriela D'Annunzia postavili zaradi njegovih umetniških zaslug, vendar pesnik v tem mestu ni deloval.

Ob 100. obletnici italijanske zasedbe Reke so italijanski neofašisti 12. septembra pripravili pohod na Reko, ki je bil skrbno načrtovan. Več deset pripadnikov italijanske

fašistične skupine, ki se je poimenovala Gli idraulici (Vodovodarji), je na različne načine poskusilo priti na Reko: z avtobusi, motorji in manjšimi letali. Hrvaška policija je aretirala 16 neofašistov. Pred tem je reška policija še štiri italijanske državljane prijela pri poslopju nekdanje Guvernerjeve palače, v kateri je imel začetnik fašizma D'Annunzio svojo rezidenco, potem ko je 12. septembra 1919 vkorakal na Reko.

Na italijansko provokacijo se je odzvala hrvaška predsednica Kolinda Grabar Kitarović. »Reka je in bo ostala ponosen del hrvaške domovine. Odkritje kipa, ki povečuje iredentizem in okupacijo, je nesprejemljivo,« je predsednica zapisala na Twitterju. Ob tem je dodala, da hrvaško-italijansko sodelovanje danes temelji na popolnoma drugačnih vrednotah od načel človeka, ki so mu postavili »škandalozni spomenik delitve«.

S.B.

Pokrijte domače potrebe po elektriki

Investirajte v sončno elektrarno na ključ in si zagotovite takojšnji prihranek pri elektriki.

KUPON

Zagotovite si sončno elektrarno pri Energiji plus do konca leta 2019 in podarimo vam brezplačno čiščenje sončne elektrarne. Do ugodnosti ste upravičeni ob predložitvi tega kupona.

Kupon je novčljiv do 31.12.2021.

080 21 15 · 02 22 00 115

www.energijaplus.si
info@energijaplus.si

ENERGIJA PLUS

PREJELI SMO

Odgovor na
opombo pod črto

Ko sem prebral, kar je napisal Kmecl »pod črto«, sem bil v dilemi, ali naj sploh kaj odgovorim ali ne, ker sem to polemiko končal in je bilo že vse povedano. Ker pa Kmeclovega stališča, ki ga je pripravil, predsedstvo, kot sam pravi, »žal ni sprejelo«, sem se odločil, da bo dobil odgovor.

Za uvod naj povem, da je Kmecl pod svoj tekst podpisal predsedstvo in mene. Teksta, polnega nesnic in sovraštva, jaz ne morem podpisati. Če ga Kmecl želi širiti, naj ga širi sam v svojem imenu.

Svoj tekst začne Kmecl z dogodkom, ki se je zgodil 27. januarja na Glavnem trgu v Mariboru, ko je nekaj desno ekstremnih organizacij iz Avstrije položilo vence in prižgalo sveče z nacistično simboliko ter SS-slogonom, ki bi se v slovenščini glasil: »Moja čast je zvestoba.«

Nemško govoreča narodna skupnost se je ostro odzvala in tako dejanje obsodila. Dovolil si bom citirati njeno izjavo, da ne bo kakšne pomote:

»V zvezi kulturnih društev nemško govoreče narodne skupnosti smo nad zlorabo tragičnega zgodovinskega izpred stotih let osupli in se distanciramo od ekstremističnih združenj ter obsojamo širjenje fašističnih misli. Povezovanje ekstremnih skupin s prizadevanji za priznanje ustavnih pravic nemško govoreče narodne skupnosti v Sloveniji zavračamo in pričakujemo ukrepanje pristojnih organov.« Izjava je bila objavljena v Mladini 1. februarja in nato še naslednji dan v časopisu Večer. To so objavile tudi Novice, osrednji časopis koroških Slovencev.

To je Kmecl seveda zamolčal in potem takoj dodal: »Menda so hoteli opozoriti na obstojanje nemške fantomske manjšine v Sloveniji.« To je pač še ena nesnica in tudi žalitev.

Kmecl je zapisal, »da je zadnje morebitne Nemce iz Slovenije povabil k sebi Hitler, zato jih ni več tukaj«. To preprosto ni res. Če uporabim Kmeclov žargon, je to »po Goebbelsovo« zanikanje obstoja nemško govoreče narodne skupnosti.

Naj ponovim še enkrat, kar sem sicer že zapisal:

Kočevarji so bili po eni strani žrtve dogovorov med Hitlerjem in Mussolinijem (sporazum v Rimu, sklenjen 31. avgusta 1941). Hitler je njihovo domovino, njihove domove prepustil Italiji. So pa tudi žrtve takratnega vodstva svoje skupnosti, ki je bilo nacistično. Odhajali so po navodilih in pod močnim pritiskom nacistične propagande, veliko jih je verjelo v lepše življenje v rajhu. Velika večina niti ni vedela, kam gre. Nepremičnine so pustili doma. Naselili so jih v domove pregnanih Slovencev, večinoma v Posavju in Posotelju.

Po končani vojni so morali Slovenijo zapustiti, bili so izgnani.

Bili so tudi Kočevarji, ki so se uspešno izmaknili preselitvi, in

marsikateri je odšel v partizane, spomnimo se samo narodnega heroja Šeška. Nemško govoreča narodna skupnost niso samo Kočevarji. Nemško govoreča narodna skupnost je bila pred drugo svetovno vojno zelo številna po vsej Sloveniji.

Uradno nemško govoreča narodna skupnost (po popisu) šteje nekaj manj kot 2000 pripadnikov, ki so raztreseni po vsej Sloveniji, po ocenah pa šteje od 3000 do 5000 pripadnikov. Nemška narodna skupnost že doživlja svoj preporod. Kočevski Nemci so le manjši del te skupnosti, ki je brez dvoma avtohtona. To je skupnost, ki se prebuja, je pa razseljena po vsej Sloveniji.

Ne gre ji za priznanje posebnih privilegijev, kot jih imata madžarska in italijanska manjšina, ampak za priznanje kulturnih pravic in ustavno zaščito teh pravic, da se ne bo vsake toliko časa našla kakšna Auersperger ali kakšen Kmecl in vsiljeval zanikanje te manjšine.

Moram pa se s Kmeclom strinjati, da živimo v drugačni Evropi. Res je, svoboda in demokracija smo si priborili že med drugo svetovno vojno v partizanskem boju. Naj k temu dodam še misel, ki sem jo tudi že zapisal.

Želimo Evropo brez zidov, sovraštva in diskriminacije. Evropo, v kateri potomcev ne bomo obtoževali za grehe njihovih dedkov. Kulturna raznovrstnost nas bogati, ne sme nas razdvajati. Medsebojno spoštovanje in strpnost sta pač osnovna pogoja za sobivanje različnosti. To pa tudi pomeni priznavanje in spoštovanje narodnih skupnosti, kjer koli pač so.

Ob vsem Kmeclovem pisanju mi je za konec nad črto prišel na pamet znan latinski pregovor »Si ta cuisses philosophus mansisses«.

Tit Turnšek

Saj ni res, pa je!

Danes (4. septembra) mineva natanko 68 let, odkar je umrl oziroma je bil umorjen ameriški pisatelj slovenskega rodu Louis Adamič.

Pesnik in pisatelj Tone Seliškar je ob odkritju spomenika Louisu Adamiču 8. avgusta 1956 v Grosupljem v slavnostnem govoru dejal: »Bil je velik sin majhnega naroda!«

V političnem delovanju in kot pisatelj se je Louis Adamič bojeval in zavzemal z vsem svojim srcem in žarom za priznanje nove Jugoslavije po drugi svetovni vojni, zavzemal se je za priznanje partizanskega boja med NOB ter ameriški javnosti razkrival delovanje četnikov, ustašev in domobrancev. Preziral in sovražil je izdajalce, tiste, ki so ga na današnji dan pred 68 leti brutalno umorili.

Prizadet, žalosten in tudi nekoliko besen postajam, ker ga v današnji oddaji na radiu z naslovom Na današnji dan niso niti omenili. Resnično se sprašujem, kaj se v tej državi dogaja!

Srečko Križanec

Preboj na
Menini planini

Lani sem bil navzoč na praznovanju na Menini planini. Letos se prireditve nisem mogel udeležiti, a prijatelji so me obvestili o navdušujočem obisku te prireditve, saj se je udeležilo 3000 ljudi. Navzoč je bil tudi partizanski poveljnik Franc Sever - Franta, ki je živa legenda takratnih dogodkov.

Tudi jaz sem kot otrok preživel grozote druge svetovne vojne, saj sem bil ob nemški okupaciji, ki sem jo doživel v Zagorju ob Savi, star sedem let in sem moral takoj v nemško osnovno šolo.

V trajnem spominu mi je ostal prizor, ko se je od mojega očeta, ki je bil ravnatelj meščanske šole v Zagorju ob Savi, prišel poslavljat njegov učenec s priimkom Debeljak, ki je odhajal med partizane. Nikdar ne bom pozabil tudi našega prijatelja s priimkom Čobal, s katerim sva bila velika prijatelja. Bil je sokol, kot moja mati. Moje starše je zelo pretresla Debeljakova smrt, ko je padel kot partizan v boju proti okupatorju, pa tudi smrt Čobala, ki je naredil samomor in je v svojem poslovnem pismu napisal, da »noče več živeti na tem umazanem svetu, ko že mori Slovenec svojega brata Slovenca«. Gestapovski oficir je zahteval, da mu moja mati prevede to poslovlilno pismo – ko mu ga je prevedla, jo je strogo pogledal in jo vprašal, ali je res napisal to, kar je prebrala. Mati mu je odgovorila, da je vse dobesedno prevedla, pa naj da prevesti še komu drugemu, če njej ne verjame! Potem se je globoko zamislil.

Ob vsem tem razmišljam o današnjem družbenopolitičnem položaju pri nas in me srce boli, ko se še vedno vrstijo spori in prepiri na ideološki podlagi. Vzgajati moramo svoje potomce, da bodo spoštovali in branili našo kulturo in identiteto in da bomo na svoji zemlji mi gospodarji.

Legendarni partizanski poveljnik Franc Sever - Franta je postavljal trajen spomenik morali in etiki, hrabrosti in tovarištvu NOB. Šokantno se mi zdi to, da se nacističnem spet pojavlja kakor rakasta tvorba. Vsekakor je treba poskrbeti za vzgojo naše mladine v domoljubju in svobodoljubju.

Metod Škerjanec, Ljubljana

Brez VDV bi
bilo drugače!

(še enkrat nelektorirano pismo)

Kot borec Vojske državne varnosti (VDV) čutim dolžnost, da se oglašim na izredno dobro organizirano in obiskano proslavo ob 74. obletnici preboja iz obroča nemške vojske na Menini planini, marca 1945. Jaz in ostali predstavniki VDV pa smo ogorčeni nad govorcami, ki so v svojih govorih in nagovorih ignorirali pomen in vlogo borcev VDV v tej epohalni bitki. Prav prihod VDV je bil od-

ločilen za izid borbe na Menini. Ne omalovažujem prispevka in vloge borcev Šlandrove in Zidankove brigade, ki so se borili v nemogočih razmerah. Vendar je ob tem nujno priznati vlogo VDV. Izid borbe bi bil zagotovo vprašljiv, če se ne bi pojavil bataljon VDV. Ob tem se moramo zavedati, da smo bili borci VDV dobro izurjeni, dobro oboroženi, vajeni discipline in mladi. In takšni so se po spletu okoliščin pojavili na Menini planini. Prav borci VDV, sicer domačini, ki so dobro poznali teren, so našli prehod, po katerem so se partizani umaknili iz sovražnega obroča. Zato prosim in zahtevam, da se v bodoče ne ignorira borcev VDV in njihove vloge pri razpletu

dogodkov na Menini marca 1945, oziroma se ne omalovažuje njihovega doprinosa k borbi tako, da se njihovo vlogo minimalizira z le bežno navedbo.

Tone Tratnik, Domžale, Cesta talcev 10

Pripis:

Tone Tratnik je protestiral na objavljeno pismo, češ da sem kot urednik grobo posegal v njegovo pisanje. Menil je tudi, da prispevek ni bil objavljen na strani, kamor bi sicer po njegovem mnenju spadal. Navrgel je še cel kup drugih netočnosti. Bralci naj ocenijo, kako grobo je bilo poseganje v pismo, s primerjavo Tratnikovega pisma, ki ga spet objavljamo, in odstavkom, za katerega meni, da gre za grobo poseganje v pisanje. V pismo nismo posegali, bilo je le lektorirano. Tone Tratnik: le čevlje sodi naj kopitar!

»Ob tem se moramo zavedati, da smo bili borci VDV dobro izurjeni, dobro oboroženi, vajeni discipline in mladi. In takšni smo se po spletu okoliščin pojavili na Menini planini. Prav borci VDV, sicer domačini, ki so dobro poznali teren, smo našli prehod, po katerem so se partizani umaknili iz sovražnega obroča. Zato prosim in zahtevam, da se v prihodnje ne ignorirajo borci VDV in njihova vloga pri razpletu dogodkov na Menini marca 1945 oziroma se ne omalovažuje njihov prispevek k bitki tako, da se njihova vloga minimalizira z le bežno navedbo.«

Janez Alič, odgovorni urednik Svobodne besede

PESMI

Večerna
molitev stare
mame

*Oče naš, kateri si v nebesih,
posvečeno bodi tvoje ime,
veš, trije naši fantje
so srečno ušli iz lagerja,
zdaj so že v domačih hostah,
hvala ti, oče nebeški,
da si jim pomagal.
Ko bi le kmalu pregnali
te preklete Nemce!*

*O gorska mati božja,
milosti polna,
prosi za nas, samo da
še enkrat pridemo domov;
po kolenih bom šla k tebi,
novo obleko ti bom sešila,
samo usmili se nas,
samo ne pozabi nas!*

*V imenu očeta in sina
in svetega duha – amen!*

**Maca Jogan
Borec, 1981**

Partizanovi
čevlji

*Prezebli, skoraj zmrznjeni
prsti na nogah,
ledeno mrzli mitraljez,
še obutev prezebla.*

*Spimo na ležišču iz smrečja,
skupaj z mitraljezom.
Sezuti stiskamo obutev k sebi,
da se ponoči pregreje
in v jutru, se nam zahvali
za gostoljubje noči.*

*Zdaj čevlji spregovorijo,
pregreti z našimi telesi ponoči.
Hej, obujte nas,
dan se je začel, pohod
zdaj vas bomo mi grelji in nosili,
skupaj z mitraljezom,
vse tja do večera,
do pozne noči.*

Cvetka Hedžet Tóth

Po dežju

*Drobno rosi. Še hip, še dva ...
in vse lahno jasni se.
In pred očmi pokrajina blesti se
kot bi bila iz stekla in srebra.*

*Pa stopaš lahen prek polja.
po potih se blestijo mlake.
In v njih uzreš raztrgane oblake
in sebe in nebo, ki je brez dna.*

Peter Levec
(Pesmi naših borcev I. zvezek)

KULTURA – Evropska prestolnica kulture

Skupni projekt pri kandidaturi Ljubljane

V Mestni hiši so 13. septembra podpisali Sporazum o sodelovanju pri skupnem projektu kandidature Mestne občine Ljubljana za naziv Evropska prestolnica kulture 2025, pri katerem sodeluje 26 občin Ljubljanske urbane regije. Podpisani sporazum je temeljni kamen prvega stebra Evropske prestolnice kulture, uspešna izvedba projekta pa bo dolgoročno pozitivno vplivala na razvoj celotne regije, tako na razvoj kulture kot tudi na razvoj drugih področij, ki so tesno povezana s kulturo.

Župan Zoran Jankovič je ob podpisu sporazuma poudaril odlično sodelovanje občin Ljubljanske urbane regije, kar kaže, da je osrednjeslovenska regija povezana življenjsko in razvojno. Izrazil je zadovoljstvo, da so vsi župani regije pri vseh odločitvah soglasni – tudi ob potrditvi sklepa o skupni kandidaturi za naslov Ljubljane za Evropsko prestolnico kulture.

Program Ljubljana Evropska prestolnica kulture 2025 je priložnost za celotno regijo, da s kulturo uresniči ambiciozne cilje, ki bodo izboljšali kakovost življenja za vse prebivalce in obiskovalce. Vsi podpisniki sporazuma se zavedajo, da Evropska prestolnica kulture ni le kulturni ali umetniški projekt, temveč odgovor na izzive prihodnosti v regiji.

Ena izmed zavez sporazuma je, da bodo, če bo Ljubljana izbrana

Podpisniki Sporazuma o sodelovanju pri skupnem projektu kandidature Mestne občine Ljubljana za naziv Evropska prestolnica kulture 2025. Foto: Nik Rovar

za nosilko naslova EPK 2025, eno tretjino vseh dogodkov v okviru kulturnega programa EPK 2025 izvedli zunaj območja Mestne občine Ljubljana, v drugih občinah Ljubljanske urbane regije. Regionalno kulturno sodelovanje pa bo tudi ena izmed prednostnih nalog kulturne politike MOL v naslednjem strateškem obdobju 2020–2023 in skupna kandidatura je izvrstna priložnost za uresničevanje strateških razvojnih ciljev celotne regije.

Številna evropska mesta, ki so do zdaj nosila naziv EPK, niso imela le uspešnega programa, narejenega

posebej za leto naziva, temveč so imela koristi tudi od trajne zapuščine v obliki nove ali obnovljene kulturne infrastrukture, izboljšane mednarodne prepoznavnosti in podobno. Pri tem izhajamo iz spoznanja, da so bila med šestdesetimi mesti, ki so od leta 1985 do zdaj nosila naziv EPK, najbolj uspešna prav tista mesta, ki so v program vključila svoje regije z namenom povezanja skupnosti, kot na primer Essen EPK 2010 (regija Porurje), Marseille EPK 2013 (regija Provansa) in Leeuwarden EPK 2018 (regija Frizija).

DOGODKI – Od 1. do 3. oktobra 2019 v CD

Festival za tretje življenjsko obdobje

ZZB NOB Slovenije vsako leto sodeluje na Festivalu.

Na letošnjem festivalu, ki bo v ljubljanskem Cankarjevem domu od 1. do 3. oktobra, bo naša organizacija sodelovala tako kot že vsako leto do zdaj. Tokratno vsebino smo posvetili kulturi, njenemu vplivu in kulturnim dejavnostim pri nas v okviru NOB. Vse to bodo prikazali plakati na našem razstavnem prostoru. Tu bodo kot vedno na voljo naš časopis Svobodna beseda, pa tudi nekaj drugih publikacij in obvestil o dogodkih, ki prihajajo.

Poleg razstavnega prostora smo pripravili zanimiv dogodek – dogo-

vorili smo se namreč, da obiskovalcem omogočimo ogled lutkovne predstave Partizanski miting. Z njo skušajo izvajalci na svoj način iztrgati pozabi pisano kulturno dogajanje v okviru NOB pri nas. Lutkovno predstavo si boste lahko ogledali v dvorani M1 v Cankarjevem domu, in sicer v sredo, 2. oktobra 2019, z začetkom ob 16.45. Vstopnine ni.

Veselilo nas bo, če pridete pa tudi če še koga povabite.

Lahko noč, skrbi.

Triglav komplet

Združite zavarovanja cele družine in prihranite do 50 %.

O svojih zavarovanjih ne razmišljate pogosto, a z občutkom varnosti, ki vam ga dajo, živite vsak dan.

Vse bo v redu.

triglav

www.triglav.si

